

591172700

101 KØBENHAVNS
KOMMUNES
BIBLIOTEKER

RHB

KØBENHAVNS
RÅDHUSBIBLIOTEK

Mag.

09.463

Ve

Kjøbenhavn,

historisk-topographisk Beskrivelse,

udarbejdet af

Wilhelm von Vett,
Lieutenant.

Første Afdeling.

Første Hefte.

Indhold:

2 Ark Text, Plan af Kjøbenhavn omtr. Aar 1200, Plan af Kjøbenhavn 1520, Prospect af Kjøbenhavn 1520 og Prospect af Rosenborg Slot (i Forgrunden sees Kong Christian IV i Samtale med en Ingenieur), samt følgende Kbhographier: Pag. 5 Erkebisp Absalons Portrait, Pag. 7 Pave Urban den Tredies Sigiller og Pag. 11 Erkebisp Jacob Erlandsens Portrait.

Subskriptionspriis 1 Rdlr. N. N.

Kjøbenhavn.

I Commission hos Ch. Lind, store Kjøbmagergade Nr. 6.

Berlingske Bogtrykkeri.

1855.

Undertegnede, boende
ønsker at subscribere paa Exempl. af

Kjøbenhavn,
historisk-topographisk Beskrivelse,
udarbejdet af Lieutenant W. v. Ueff.

NB. Bedes snarest muligt remitteret til den Boghandler,
hos hvem man ønsker at subscribere.

Navn:

Stilling:

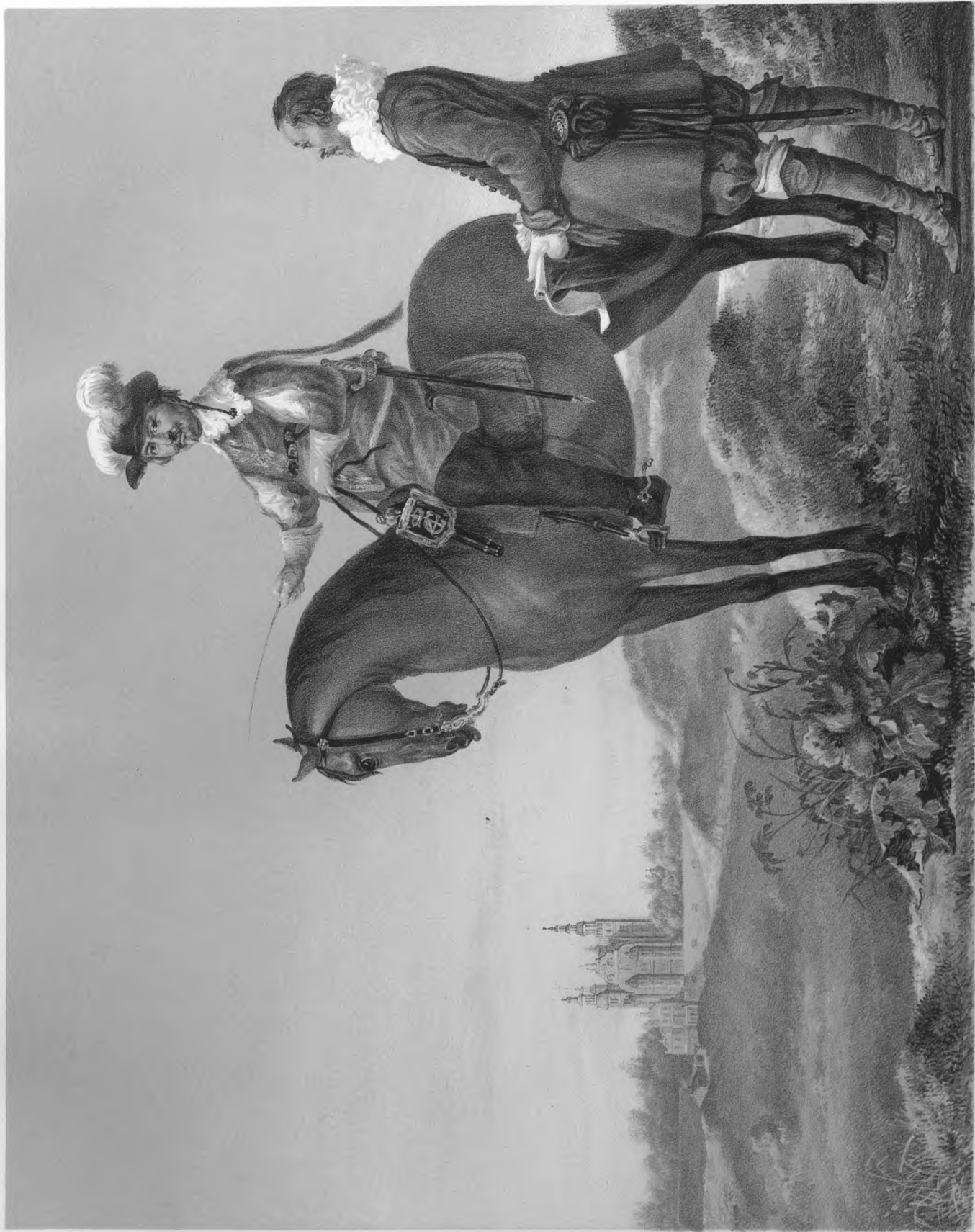

W. V. Vest. KØBENHAVN. Inst. topog. Beskrivelse. A. N. 1520.

H. B. Petersen & M. B. Just.

PROSPECT AF KJØBENHAVN I AARET 1520.

- 1. Teilgaarden 2. Vesterport 3. St. Clements K. 4. St. Petri K. 5. Norre Port 6. Raadhuset 7. Vor Frue K. 8. Graabr. Kloster.
- 9. St. Clarae Kloster 10. Hell. Geist. K. 11. Slottet 12. St. Nicolai K. 13. Pustervig 14. Avlsgaard 15. St. Jørg. Hospital 16. Særtslev

W. Wet. E. OBERMANN. Just. top. og. pagh. Beskrivelse. K. Westerborgs. lith.

Zin. Berentzen. 3 1/2' lith. hb.

Kong Christian den Fjerde i Samtale med en Ingeniør.

(Rosentorg Slots Beliggenhed for 1608.)

Første Afdeling.

Til Sjælland jeg igjen vil mine Tanker vende,
 Og haane endelig i Kongens **Kjøbenhavn**,
 Om hvilken **Molismarth** ogjerne maa bekjende,
 At den fortjener ret at høre dette Naan.
Christoffer, som en **Rhin** kuns havde gjort til Græne,
 Men Beltet siden gav en trippel Krone paa,
 Lad Staden allerførst ved Mageskifte kræve
 Fra **Roeskild** **Bispe-Stær**, hvorunder samme laae;
 Fra denne Konges Tid kand **Kjøbenhavn** udregne
 Den gyldne **Epocham** af **Konge-Sædets** Glænde.
 Hvad maatte **Roeskild** og de ældre Stæder blegne,
 Dengang de maatte til at høre hendes Svands.
 I dette **Sølskin**, har hun, som en **Salesikke**,
 Sig herlig bredet ud, og blomstret meer og meer,
 Saa at hun smiler selv, naar det kand hende stikke,
 At hun sig runden om og nøye overseer.
 Vel vaeret! siger hun, af nogle **Fisker-Bøtter**.
 Seg neppe ved mig selv heretter kjendes tør.
 Saa flytter **Lykken** did, hvor **Danske** **Konge** flytter,
 Mit Takke-Offet for **Christoffer** blasse hør.

Første Periode.

I.

Sammenligning med mange andre Byer i Kongeriget Danmark, kan Kjøbenhavn ei rose sig af nogen stor Vælde; thi paa det Sted, hvor en af Europas skjønneste Hovedstæder nu staaer, var for omtrent 800 Aar siden kun nogle enkelte Fisserhytter og et Par smaa Landsbyer, som Historien neppe omtaler, og saaledes vides ei heller Noget om Stadens allerældste Oprindelse.

Kjøbenhavn omtales første Gang i den danske Historie ved Juletid i Aaret 1043¹⁾, i Striden mellem den danske Jarl Svend Estridsen og hans Lehnsherre, Kong Magnus den Gode af Danmark og Norge; men nævnes derpaa slet ikke, førend den tilligemed Halvdelen af det Herred (Sokkelunds-), hvori den laae, over 100 Aar derefter af Kong Valdemar den Første skjenkedes Bisp Absalon Hoide²⁾,

¹⁾ Stedets Navn var dengang „Havn“, eller som det endnu hedder paa Latin „Hafnia“, hvilken Benævnelse det fik paa Grund af den fortrinlige Havn, som laae saa særdeles beqvemt for Handelen. Byen kaldtes senere: „Kopmannshavn“, „Kjøbmændshavn“, eller „Kjøpinghavn“, hvoraf atter er fremkommet dens nuværende Navn: „Kjøbenhavn“.

²⁾ Absalon blev i Aaret 1158 Bisp i Roskilde og 1178 Erkebisp i Lund. Hans rette danske Navn var Arel (som betyder, hvad der er stort og herligt), hvilket endmere oplyses af Testam. Absalonis:

Minima quæque allusio nominis occasionem clericis quondam dedit latina substituendi. . . . Omnes majores Absalonis danicus nominibus appellati sunt: Frater ejus Esbern, Pater Adzerus, Avus Skialmo, Proavus Tocko, primus Christianus in hac familia, Abavus Slago. Solum Absalonem hebraico nomine additio inter Danos succrevisse credere nequaquam ulla ratio jubet.

Den ubetydeligste latinske Hentydning ved et Navn gav fordum de Geistlige som oftest Leilighed til at sætte noget Andet i Stedet for. . . . Alle Absalons Forfædre havde danske Navne, hans Broder hed Esbern, hans Fader Aker, hans Bedstefader Skjalm, hans Oldefader Toko, den første Christne i denne Familie, og hans Tjotdefader Slago. Der er aldeles ingen Grund til at troe, at Absalon skulde være opfostret blandt Danske med et hebraisk Navn. (אֶרְלָא)

som igjen overlod den til den roeskildske Kirke, imod at han beholdt den indtil sin Død. — Pave **Urban den Credie** udstødte den 21de October 1186 en Stadfæstelse³⁾ paa denne Gave, og deri findes alle Landsbyerne nævnte, **Den Amager**, som senere omtales i en anden

³⁾ Denne Stadfæstelse, hvortil Originalen, forsynet med Paven's Segl, findes i det kongelige Geheimearchiv, er saaledes lydende:

URBANUS Episcopus Servus Servorum Dei, venerabili Fratri Absaloni, Lundensi Archiepiscopo, Apostolicæ Sedis Legato, Salutem et Apostolicam benedictionem! Fratres et coepiscopos nostros, tam propinquos, quam longe positos, sincera tenemur caritate diligere, ipsos que in his, quæ juste requirunt, libenter et efficaciter exaudire. Eapropter tuis justis postulationibus grato concurrentes assensu, Castrum de Hafn, quod illustris memoriæ Waldemarus olim Rex Daciæ, tuæ Fraternitati contulit, et tu, tali conditione interposita, Roskildensi Ecclesiæ, pia consideratione detiste, ut ipsum debeas, quoad vixeris, detinere post decessum tuum ad Ecclesiam ipsam libere devolvendum, sub jam dictæ conditionis tenore, sicut ipsum juste et sine controversia possides, cum omnibus pertinentiis suis, auctoritate tibi Apostolica confirmamus et præsentis scripti patrocinio, communimus videlicet villam ipsam de Hafn, Oterslef, cum omnibus pertinentiis suis, scilicet Serslef, Solbiergh, Huanlosæ, Wigeslef, Walbu, mansum unum Brunshogæ, Imbrethorp mansionem de Gefnetofte cum omnibus pertinentiis suis, Marhogæ cum omnibus pertinentiis suis, Barsuerthe, Vigrum, Husfrecop, Hauerthi, Burgbu, Niartherum, cum omnibus pertinentiis earum. Præterea universam partem eorum, quæ adquisivit Nicolaus Castellanus tuus, juxta tenorem pacti, quod inter vos convenit. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ confirmationis infringere, vel ei ansu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare præsumperit, indignationem omnipotentis Dei et Beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum.

Dat. Viterbii XII Kal. Novembris.

Urban, Guds allerhøjeste Bisp! til vor hæderlige Broder **Absalon**, Erkebisp i Lund, den apostoliske Stols Gesandt, — vor Hilsen og apostoliske Velsignelse! Vi omfatte alle vore Brødre og Bisper, nære som fjerne, med oprigtig og særdeles Kjærlighed og opfylde gjerne og villigt, hvad de retteligen begjære. Derfor imødekomme vi med vort Samtykke din retfærdige Begjæring, betræffende **Slottet i Havn**, som **Valdemar**, høilødig Ihufommelse, fordm Konge i Danmark, overdrog til Dig, vor Broder, at Du skal eie det, saalænge Du lever, og som Du ifølge et Gavebrev i din fromme Betænkksomhed har skænket **Roeskilde Kirke**; og i Henhold til vor apostoliske Myndighed bekræfte vi, samt meddele Dig, nærværende vort Bemyndigelsesbrev paa at det efter din Død frit skal tilfalde selve Kirken i Henhold til det nævnte Gavebrev, ligesom Du nu retteligen og ufræntet eier det med Alt, det dertil hørende, nemlig: selve **Byen Havn, Utterslev**, med Alt, hvad dertil hører, endvidere **Serretslev, Solbiergh, Vandløse, Bierløv, Balby**, Districtet **Bronshøj, Emdrup**, Districtet **Gjentofte**, med Alt, hvad dertil hører, **Mørkshøj**, med Alt, hvad dertil hører, **Bagsværd, Virum, Søsterkjøb, Avedøre**, (Burgbu vides ei), **Nærum** og Alt, hvad til disse hører. Desuden Alt, hvad din Castellan **Nicolaus**, ifølge den mellem Eder oprettede Contract, har erhvervet. Intet somhelst Menneske skal kunne bryde dette vort Bekræftelsesbrev, eller vove dumdriftigen at handle derimod. Hvis imidlertid Noget skulde fordrifte sig til at forsøge herpaa, lad ham da vide, at han vil nedkalde over sig den almægtige Guds og de salige Apostle **Peters** og **Paulis** Brede.

Datum Viterbo den 21de October 1186.

Stadfæstelse, udstædt den 25de Marts 1193 af Pave Celestinus den Tredie, undtagen.⁴⁾ I sidstnævnte Aar, den 12te Februar, havde samme Pave, efter Erkebisp Absalons Begjæring, udstædt en, til den roeskildske Bisp Peder given, Bulle, som befalede: „at ingen af de roeskildske Bisper, under Bands Straf, maatte afhænde Slottet i Havn, og om Nogen understod sig det, da maatte han vide, at han underkastede sig de hellige Apostle Peders og Paulus' Bredde.“

Bisp Absalon byggede i Aaret 1168 (1158?) et befæstet Slot, *Arelhuus*⁵⁾, paa Den Livnæs (siden Skarnholmen og fra 1650 Slotsholmen kaldet). — Slottet var, efter den Tids Befæstningsmaade, omgivet af en Ringmuur med nogle Taarne.

De i denne Stadfæstelse nævnte Byer Serretslev og Solbiergh ere ei mere til, idet de efterhaanden have maattet give Plads til Kjøbenhavn og dens Forstæder. Serretslev laae udenfor Nørreport, og førend Kjøbenhavns Beboelse af Fiskere og Strandsiddere gif dens Marker lige til Bremerholm; men efterhaanden som Kjøbenhavn blev udvidet, vandtes dertil Plads, ved at tage Serretslev Byes Eiendomme, hvilke omfide, foruden Kongens Deel, udgjorde sex Gaarde, der tilhørte den roeskildske Kirke, men i Aaret 1257 ved Kjøb tilbøndtes Kjøbenhavn, for at tjene til Græsgange for Indbyggernes Kreaturer. — Solbiergh laae imellem Frederiksberg og Kjøbenhavn, og udgjorde den Strækning, som nu kaldes Vesterbro. Dens Beboere søgte deres Gudstjeneste i Kjøbenhavn, før Reformationen sandsynligviis i St. Klements Kirke, men efter den i Vor Frue Kirke, hvis Præster eiede Solbiergh Byes Tiende indtil Aaret 1621, da Kong Christian den Fjerde gav dem til Vederlag derfor 20 Pund Byg, 7 Tønder Havre og 10½ Daler. (Det var Bønderne fra Solbiergh, som Kong Christian den Anden satte til Dommere over Corben Ore.)

⁴⁾ Saltholm skjenkedes først til Bisp Niels og den roeskildske Kirke af Kong Valdemar den Anden i Aaret 1230.

⁵⁾ Et andet Navn, hvormed Slottet ofte nævnes, nemlig Steileborg, skal være opstaaet derved, at der paa Den Livnæs har været et Nettersted, hvor Tyve og Røvere straffedes med Galger og Steiler.

II.

Kjøbenhavns Grændser¹⁾ paa den Tid, det vil sige i Slutningen af det tolvte og Begyndelsen af det trettende Aarhundrede, vare omtrent følgende:

Mod Vest: en liden Fjord eller Vig, **Kattesundet**, hvor Smaaskibe og Sildebaade kunde seile ind for at sælge, lade og løse.

Mod Nord gik Grændsen fra Enden af **St. Pederstræde**, langs ned ad **Skidenstrædet**²⁾ og **Landemærket**. — **Nørreport** var dengang ved Skidenstrædet.

Paa den østre Side gik Grændsen fra Landemærket til det Sted, hvor nu Hjørnet af Christenbernikovstræde og Østergade er. — For Enden af Østergade mod **Hallandsaas**³⁾ var **Østerport**.

Holmens Canal gik tværs over Hallandsaas, og bag den var en liden Forstad med Lystgaarde og **St. Anna Capel**⁴⁾, omtrent der, hvor Nyhavn nu er.

Den Canal, som strækker sig fra Indløbet ved **Bremerholm**, langs om ad **Gammelstrand**, var betydelig bredere end nu og ei indpælet, men havde en aaben og flad Strandbred; der fandtes ingen Broer, hvorfor man maatte lade sig sætte over ved Færger.

¹⁾ Høspjæde Plan I. skal forestille Kjøbenhavn, saaledes som man kan tænke sig den i Begyndelsen af det trettende Aarhundrede. For dens Rigtighed i topographisk Henseende er det umuligt at indestaae, da man ei har nogen Aftegning af Byen, der gaaer saa langt tilbage i Tiden, men fra den historiske Side stadfæstes dens Rigtighed ved Hovedgadernes Løb og ved de ældste Kirkers Beliggenhed, enten paa de samme Steder som nu, eller paa de Steder, hvor de beviislige have ligget tidligere. (For at kunne danne sig en Forestilling om Byens daværende Størrelse, er Kjøbenhavns nuværende Udstrækning angivet.) — De paa Planen anførte Tal have følgende Betydning: 1. **En stor Ferskvandsø**, nu Sortedams- og Peblinge Sø (det er ei sandsynligt, at St. Jørgens Sø har staaet i Forbindelse med de to andre Søer, da den ligger betydeligt lavere), 2. **Pustervig**, 3. **Skidenstrædet**, 4. **Indløbet til Kattesundet**, 5. **Serretslev**, 6. **St. Anna Capel**, 7. **Bremerholm**, 8. **Tivnæs**, 9. **Skipperbodernes Grund**, 10. **Amager**, 11. **Hallandsaas**, 12. **Østerport**, 13. **Nørreport**, 14. **Vesterport**, 15. **St. Peders Kirke**, 16. **Vor Frue Kirke**, 17. **St. Klements Kirke**, 18. **St. Nicolai Kirke**, 19. **Gammeltorv**, 20. **Fiskertorv**, 21. **Vestergade**, 22. **Nørregade**, 23. **Vimmelkastet**, 24. **Hyskenstræde**, 25. **Compagniestræde**, 26. **Kjøbmagergade** og 27. **Østergade**.

²⁾ **Skidenstrædet**, nu Krystalgade, var en Afløbsrende, som løb fra Byens vestlige til dens østlige Side, der dengang var meget lav og oversvømmet med Vand fra Pustervig. — **Pustervig** havde Tilløb fra den store Ferskvandsø.

³⁾ **Hallandsaas** var en Mark eller Torveplads, hvor Bønderne, især fra Halland, faldede deres Varer. (En **Ås** kommer af det islandske **Ås** eller **Øs**, der betyder Tummel og Sammenstimlen af mange Mennesker paa et Sted.)

⁴⁾ **St. Anna Capel** var opkaldt efter en Helgen af dette Navn, og tog imod det Offer, som de Søfarende vilde give, for at indfri deres gjorte Løfter. Den Bro, som gik over det Vand, der løb tæt derved kaldtes **St. Anna Bro**.

III.

Allerede paa Erkebisp. Absalons Tid havde Byen fire Sognekirker, nemlig:

a) **St. Nicolai Kirke**, først et Capel med et Altar, indviet til den hellige **St. Nicolaus**, var bygget paa Pæle, der vare nedrammede i Havet, som i sin Tid gik saa langt op.

b) **St. Clements Kirke**, som laae ved Rattesundet, var kaldet saaledes til Ære for den romerske Pave **Clements**, der blev æret og dyrket som de Søfarendes Patron. Sagnet fortæller om denne Pave, at hans Vegeme, der efterat han havde lidt Martyr døden, blev bundet til et Anker og kastet ud i Havet, ikke sank, men flød tillands.

c) **St. Peders Kirke** var først en Landsbykirke for Bønderne i Serretslev, men blev siden ved Stadens første Udvidelse en af dens Sognekirker; dens Sogn var imidlertid kun lidet paa Grund af Vor Frue Kirkes Nærhed.

d) **Vor Frue Kirke**, der allerede eksisterede i Bisp **Esilds** (Absalons Formands) Tid, blev, da Bisp **Peder Suneson**¹⁾ i Begyndelsen af det trettende Aarhundrede ved den stiftede et Domcapitel paa sex Kanniker, en Collegiat- eller Dom-Kirke.

IV.

Qvartererne vare dengang ei saa bebyggede som nu, og havde intet bestemt Tyslog-nomie, men vare opfyldte med enkelte smaa, af Leer eller Træ opførte og med Straa tækkede, Bygninger og de dem omgivende haver og Kaalgaarde. Gaderne vare smalle og skjæve og kun meget faa af dem brolagte, hvorimod de fleste vare som de nuværende Landsbygyder. — Stærkest bebygget var Egnen om Rattesundet, paa Grund af, at Indbyggernes Næring for første Delen bestod i Fiskerie og Handel med de Søfarende, og Afdgangen til Havet her var dem lettest.

Blandt de ældste Qvarterer og Gader bør især mærkes:

a) **Rattesundet**, hvor de Handlende især havde stor Lyft til at boe.

b) **Vimmelskafstet**, som gik midt igjennem Byen, kaldtes saaledes paa Grund af sin Krumning; da Vimmelskafstet forud var Benævnelser for det krumdannede Skafst, hvori Sued-fernes Bredboer sættes. Den nederste Ende af Vimmelskafstet kaldtes **Fiskergade** (Die Fisch-strate), ligesom det nuværende Amagertorv kaldtes **Fiskertorv**. Fra Vimmelskafstet ned til Gammelstrand løb

¹⁾ Peder Suneson døde IV Kal. Novembris (29de October 1214).

c) **Häuschenstraat**, nu Hyskenstræde, det er Gaden med de smaa Huse, som fik dette Navn af de tydske Pebersvende¹⁾, der her havde deres Hytter og Kramboder, hvori de opholdt sig, saalænge de folgte deres medbragte tydske Klæde, Specerier og andre Vare.

d) **Compagniestræde**, hvor de tydske Kjøbmænd fra Lybek, Stettin, Wismar og Rostok havde deres Pakhuse.

e) **Kjøbmagergade**, hvilket Navn er en fordærvet Udtale af det gamle danske Ord Kjøbmangergade (Slagtergade).

f) **Vstergade** gik fra Fiskertorv, til det Sted, hvor nu Hjørnet af Christenbernikovstræde er.

g) **Nørregade** var kun ubetydelig og gik fra Gammeltorv til Hjørnet af Skidenstræde.

h) **Bremerholm**²⁾, som nu kaldes Gammelholm, erindrer om de bremiske Kjøbmænd, som her havde deres Pakhuse.

V.

Byens første Næring var Fiskeriet i Drefundet. Sildefangsten var isærdeleshed om Foraaret og Høsten saa overflødig, at man, ifølge et gammelt Sagn, ofte knap kunde tvinge Maren i Vandet, eller med en Baad bryde igjennem Fiskenes Mængde.¹⁾ — Handelen med levende Orne, Heste og Faar, saavel som med Korn, indsaltet Kjød, Talg, Honning, Huder og Skind, der folgtes til tydske Kjøbmænd, som atter indførte Ol, Salt, Klæde, Lærred og Krydderier, var ligeledes temmelig betydelig.

Handelen satte Erkebisp **Absalon** i største Flor, idet han rensede de danske Farvande for de vendiske Sorøvere og anlagde Axelhuus; dog var den for største Delen i Hanses-tædernes Hænder, og disse havde Monopoler overalt i Danmark, men især i Kjøbenhavn.

¹⁾ Paa Grund af, at disse Kjøbmænd ei turde gifte eller nedsætte sig i Danmark, men derimod, naar de vilde indtræde i Ægteskab, maatte drage hjem, blev Ordet Pebersvend almindeligt for enhver ældre, ugift Mandsperson.

²⁾ I Aaret 1735 blev paa Bremerholm nedbrudt en gammel Bygning, hvis Muur var prydet med en Steen, der fremviste det bremiske Vaaben, nemlig tre Tønder og to Nøgler overkors.

¹⁾ En af de danske Kongers Legater hos en udenlandsk Fyrste, svarede dem, der roste deres Land af forskiellige Fordele, saaledes: Lad den rigeste Konge i Europa kjøbe lutter Trækar for sin Rigdom, Kongen, min Herre, kan paa Kysten af sine Lande fange Fisk nok til at fylde alle disse Kar med.

Anden Periode.

VI.

a Bisp **Niels Stigesen** i Aaret 1246 var flygtet fra Kjøbenhavn, blev Byen tagen i Besiddelse af Kong **Erik Ploppenning**, som yttrede lyst til at beholde den, hvorfor det ved et Pavebrev dateret den 19de Mai 1247 blev paalagt Bispen af Slesvig at underhandle med Kongen, for at den roeskildske Bisp kunde faae sin By tilbage.

I Aaret 1248 blev Kong **Erik** atter Herre over Byen, efterat den roeskildske Bisp **Nicolaus** i Krigen med Hanses-tæderne var undvægen; men Lybekkerne bestormede og indtog den under **Alexander von Stoltveders** Anførsel; Byen opbrandtes og Slottet blev nedrevet til Grunden. Saasnart Kongen, der opholdt sig i Holsteen, fik Underretning derom, ilede han med at opsoge Tjenden, som han traf i Drefundet, hvor han overrumplede ham og erobrede fire Skibe med det kjøbenhavnske Gods.

VII.

Aar 1204 blev Kjøbenhavn gjort til Kjøbstad af Bisp **Jens Grand**, og under Kong **Christopher den Førstes** Regjering fik den sin første(?) Stadsret¹⁾, som blev givet af

¹⁾ Stadsretten, som findes i Raadstuen's Archiv, er saaledes lydende:

**Leges inter Episcopum Roskildensem & villanos
Hafnenses, datæ a Jacobo Episcopo Roskildensi.**

Si quilibet sibi in propria causa pro sue voluntatis arbitrio jus dictaret, effrenata cupiditas, mater litium & materia jurgiorum, suis terminis nesciens esse contenta, statum recti-

Love imellem Bispen i Roeskilde og Kjøbenhavns Indbyggere, givne af Jacob, Bisp i Roeskilde.

Derfor Nogen dømte i sin egen Sag efter eget Godtbeholdende, vilde den tøilesløse Begjærlighed, som er Moder til Strid og Marsag til Riv, og som aldrig er tilfreds med at holde sig indenfor

den roeskildske Bisp **Jacob Erlandsen**, siden Erkebisp i Lund, og dateret den 13de Martz 1254 (tertio idus Martii). De følgende roeskildske Bisper stadfæstede og tildeels formerede denne Stadsret; iblandt disse bør især mærkes:

tudinis euerteret & jus alienum penitus absorberet. Idcirco nos **Jacobus**, miseratione diuina Roskildensis Episcopus, omnis controuersie materiam amputare uolentes super iuribus, consuetudinibus & statutis, hactenus obseruatis & in posterum obseruandis inter nos & successores nostros, qui pro tempore fuerint, ex una parte, & commune ciuium de Köpmannehaffn ex altera, ut que dubia extiterant & obscura, omnibus eluceant manifesta, de unanimitate consilio eorundem ciuium & consensu taliter decreuimus distinguendum & ad perpetuam memoriam presentis scripti patrocinio roborandum.

1. Quicumque infra muros & fossata civitatis taliter excesserit, ut XL marchas soluere debeat pro emenda, primo debentur Domino Episcopo XL marche, deinde pro eadem causa alie XL marche communiter Episcopo & ciuitati, ita tamen quod medietas illarum cedere debeat Episcopo & medietas ciuitati. Eodem modo de quibuscumque causis trium marcharum statuimus obseruandum, ut prime tres marche debeantur Episcopo, relique vero tres Episcopo & ciuitati. Pro causis autem IX solidorum debet communitas unacum exactore emendas exigere, et earum medietatem Episcopo, reliquam autem medietatem ciuitati assignare. Omnia autem, que sic recipiuntur ad communitatem, in usus ciuitatis conuerti debent, videlicet ad fossata, plancas et pontes faciendos.

2. Si Dominus Episcopus, suis exigenciis negociis, in Scania uoluerit personaliter transfretare, ciues sibi tenebuntur in nauem cum XII hominibus & expensis propriis prouidere. Si propriam habet nauem, predicti ciues cum sufficientibus nautis, ad talem nauem necessarius, & in propriis expensis suis deducere & reducere tenebuntur.

sine egne Grændser, omsthyrte Ret og Skjæl og ganske fuldkaste anden Mands Ret. Derfor have vi, **Jacob**, af Guds Naade Bisp i Roeskilde, som ønsker at høre Marsagen til enhver Strid, angaaende de Rettigheder, Sædvaner og Bestemmelser, der hidindtil ere iagttagne og i den følgende Tid skulle iagttages mellem os og vore Efterfølgere til enhver Tid paa den ene Side, og Kjøbenhavn's Borgere paa den anden Side, for at hvad der var tvivlsomt og dunkelt kan blive klart for Alle, efter samme Borgeres eenstemmige Raad og Samtykke, bestemt, at der derom skal skjælnes paa følgende Naade, og at det skal til evig Minde bekræftes ved nærværende Skrift som Grundlag.

1. Enhver, som indenfor Byens Mure og Grave begaaer en saadan Forbrydelse, at han derfor skal som Bøde betale 40 Mark, han skal først betale 40 Mark til den Herre Bisp og dernæst for den samme Sag andre 40 Mark til Delen mellem Bispen og Byen, dog saaledes, at Halvdelen af dem skal komme Bispen tilgode, Halvdelen Byen. Paa samme Naade have vi bestemt, at der skal iagttages med hvilkenhelst Sager paa 3 Mark, nemlig at der først bødes 3 Mark til Bispen, og endvidere 3 til Bispen og Staden. Men for Sager paa 9 Skilling, der skal Menigheden indkræve Bøderne tilligemed Bispens Foged, og de bør give Halvdelen til Bispen og den anden Halvdeel til Staden. Men Alt, hvad der saaledes oppebæres til Menigheden, skal anvendes til Byens Brug, nemlig til Grave, Plankeværker og Broer.

2. Dersom den Herre Bisp, i lovligt Grinde, personlig vil sætte over til Skaane, skulle Borgerne holdes til, paa egen Bekostning, at sørge for ham paa Skibet med 12 Mænd. Dersom han har et eget Skib, skulle Borgerne, paa egen Bekostning og efter forudgaaet Tilfigelse, holdes til at føre ham frem og tilbage med et tilstrækkeligt Antal Søfolk, saamange, som ere nødvendige til et saadant Skib.

Bisp **Peder Bang**, som den 20de Februar 1275 (X cal. Martii) tilstod: 1) Borgere fra Kjøbenhavn, som fore paa Malmeø, Fritagelse for Told; 2) Borgerne i Kjøbenhavn Ret

3. Cives omnes & singuli soluere tenentur semel in anno censum, qui uulgariter dicitur Mithsumærgyald, nisi quos exemerat Dominus Episcopus de gratia speciali. Qui tabernas exercent ad uendendum ceruisiam, soluere debent annuatim duas oras pro censu, qui dicitur Öllgyald, unam uidelicet oram in hyeme, & alteram in estate. Quicumque habitant in fundis Domini Episcopi, soluere debent pro Yorthskyld XII denarios. Qui retibus utuntur ad capiendum allec, decimare debent Episcopo Ol unum pro piscatione hyemali. Quilibet ciuium tenetur annuatim soluere II denarios pro Thyuestud, ut exactor Episcopi eos, qui vel in furto uel in aliis criminibus deprehensi fuerint, in sua custodia retinere usque ad diem placiti teneatur.

4. Nulli hospitem liceat cutes recentes uel pelles agninas emere, nec pannum, nec telam scindere, nisi quantum sub brachio capi possit, nec scabellum rerum uenialium in foro exponere, nec ex aliquo predictorum ciuibus preiudicium generetur. Quod si aliquid istorum a quoquam attemptatum fuerit, satisfaciet in III marchis, quarum medietatem percipiet Episcopus. Reliquam autem medietatem recipiet communitas ad usus supradictos. Non enim, sicut superius dictum est, recipiuntur bine tres marche pro talibus forefactis.

5. Nulli etiam hospitem liceat per modios in foro annonam emere uel lardum in preiudicium ciuium, sed solis ciuibus; si autem secus fuerit factum annonam ipsam recipient cives & exactor Episcopi ad suos usus, nec alia emenda debet exigi in hoc casu.

6. Nullus inhabitantium Köpmannæhaffn tenebitur ad aliquam expeditionem faciendam in nauibus, equis, aut in armis, nisi ad defendendum bona Episcopalia, si insultus aliquis fiat in eis, ita tamen prope ciuitatem, quod

3. Borgerne, Alle og hver, holdes til at betale Skat een Gang om Aaret, som almindelig kaldes Mithsumærgyald (Midsommersgjæld); undtagen de, som den Herre Bisp af særegen Naade har fritaget. De, som have Boder til at sælge Ol i, skulle aarlig betale to Drer som Afgift, hvilken kaldes Öllgyald (Ölgyæld); nemlig den ene Dre om Vinteren, den anden om Sommeren. De, som boe paa den Herre Bispes Grund, skulle betale tolv Penninge som Yorthskyld (Jordskyld). De, som bruge Garn til at fange Sild, skulle tiende til Bispen een Ol for Vinterfangsten. Enhver af Borgerne holdes til at betale aarlig to Penninge som Thyuestud (Tyvestud), for at Bispens Foged kan holdes til at holde under sin Bevogtning dem, som enten ere bleuene grebne i Tyveri eller andre Forbrydelser, indtil Afgjørelsesdagen.

4. Ingen Fremmede maa det være tilladt at kjøbe Huder eller Lammeskind, ei heller opskjære mere Klæde eller vævet Tøi, end der kan tages under Armen, og ei udstille en Bod med Varer paa Torvet, at nogen Skade derved skal opstaae for Borgerne. Dersom nu Noget af dette bliver begaaet af Nogen, da skal han bøde med tre Mark, af hvilke Bispen skal have Halvparten; men den øvrige Halvpart skal Menigheden have til ovennævnte Brug. Thi ikke modtages der to Gange tre Mark, saaledes som ovenfor er omtalt for saadan Færd paa Torvet.

5. Ingen af de Fremmede maa det heller være tilladt at kjøbe Korn i Skjæpper eller Flæsk til Borgerne Skade, men det skal alene være tilladt Borgerne; dersom det hændes anderledes, skulle Borgerne og Bispens Foged anvende Kornet til eget Brug, hvorimod der ikke bør inddrives nogen anden Bøde i denne Sag.

6. Ingen af Kjøbenhavns Borgere skal være pligtig at gjøre noget Tog til Skibs, til Hest eller under Vaaben, uden til Forsvar af Bispens Eendomme, dersom der skeer noget Anfald paa dem, dog altid i saadan Nærhed af Byen, at de paa

til at bestemme Omkostningerne ved Bryllups høitider, saaledes som det var Skik i Ribe og Lund, og at hvo der handlede mod disse Bestemmelser skulde bøde tre Mark til Bispen og

eadem die ire ualeant & redire, ad que defendenda pro totis uiribus & posse sub pena totius porcionis sue omnes pariter tenebuntur.

7. Si infra septa ciuitatis alicui ciuium Canonorum & ipsorum familie uel mercatorum uel alicui famulo Episcopi insultus uel alia iniuria facta fuerit, omnes ciues accurrere debent ad succurrendum iniuriam patienti, quod qui non fecerit, in amissione portionis sue punietur. Si autem huiusmodi excessus commissus fuerit, taxabuntur pene secundum enormitatem ipsius insultus & iniurie iuxta conuenientiam ciuium, quas taxabunt tres ciues & tres ex familia Episcopi, adiurati prius, ut justam faciant taxationem, qui si concordare non potuerint, inquisitis diligenter omnibus facti circumstanciis adhibebitur Episcopus, et tunc stabitur iudicio plurium ex ipsis.

8. Si audita campana aliquis se subtraxerit & non accurrerit, culpe taxatio & satisfactionis fiet iuxta predictum modum.

9. Si tempore pacis fossata per cuiuscumque iniuriam aut negligenciam deteriorata fuerint, uel planche ceciderint, infra triduum eadem incipiet reparare & ad statum pristinum redigere. Si de guerra timeatur, eodem die omnia restaurantur; quod nisi fecerit, communitas faciet recipiendo in domo sua quecumque pignora ibi inuenta fuerint, & postea nichilominus taxabitur satisfactio supradicto modo secundum culpe simul & contumacie quantitatem.

10. Idem statuitur, si aliquis uias uel alia, que communitati uidebuntur expedientia, non fecerit prout debuerit, exactor & ciues recipient pignora auctoritate Domini Episcopi, & postea taxabitur pena & satisfactio iuxta modum culpe.

samme Dag formaae at ryffe ud og vende tilbage, skulle de holdes til Forsvar heraf efter al Evne og Formue, Alle paa lige Maade, under Straf af Tabet af alle deres Eiendele.

7. Dersom der indenfor Stadens Grændser skeer noget Angreb eller anden Uret paa en af Klosterbønderne og deres Familie, eller paa Bispens Handelsfolk eller Tyende, bør alle Borgerne løbe til for at hjælpe den, der lider Uret, og den der ikke gjør det, skal straffes med Tabet af sine Eiendomme. Men dersom den Slags Forbrydelse er begaaet, skulle de dømmes, efter Størrelsen af selve Angrebet eller Uretten, efter Borgernes Tykke, men disse skulle tre Borgere og tre af Bispens Huus bestemme Størrelsen af, efter først at have sværget paa at gjøre Anslaaelsen retfærdig; men dersom disse ikke kunne blive enige, skal Bispen tages med paa Raad, efterat alle Sagens Omstændigheder ere omhyggeligen undersøgte, og da skal det blive ved den Dom, som de Fleste af dem sælde.

8. Naar, efterat der er ringet, En undrager sig og ikke iler til Vaaben, skal der skee en Anslaaelse af hans Brøde og af den tilbørlige Bøde efter den foreskrevne Maade.

9. Dersom i Fredstid Gravene ere blevne ødelagde ved Ens Vold eller Skjodesløshed, eller Planter ere faldne om, skal han inden tre Dage begynde at udbedre dem og bringe dem i deres tidligere Stand. Dersom der frygtes for Krig skal Alt paa samme Dag udbedres, og dersom han ikke gjør det, skal Menigheden gjøre det, og tage i hans Huus hvadsomhelst der findes til Pant, og siden efter skal der ikke bestomindre bestemmes en Bøde paa ovenansførte Maade efter Forbrydelsens Størrelse.

10. Det Samme bestemmes dersom En ikke har udført Veiarbeide eller andre Ting til Menighedens fælleds Gavn, som han burde, og Fogden og Borgerne skulle tage Panter i den Herre Bispes Navn, og siden efter skal der bestemmes Straf og Bøde efter Forseelsens Størrelse.

tre Mark til Staden; 3) alle Indbyggere Tilladelse til at lade og løse om Søndagen og andre Helligdage, de store Fester undtagne; 4) at hvis Skibe eller andet Gods, paa Grund af Storm

11. Nullus ciuium compelletur ad mutuandum merces uel alias res suas cuiquam in ciuitate uel extra. Si quisquam mutuauerit alicui res suas ad certum terminum, protestetur coram duobus ciuibus, quod si quocumque casu statutus terminus non fuerit obseruatus, tenebitur debitor uel sui heredes de debito ipso iuri stare & totaliter respondere in ciuitate, et quando sub testimonio ciuium facta fuerit talis protestacio, elapsis solucionis terminis ciues liberam habeant potestatem ipsum definendi debitorem.

12. Nullus presumat sigillare litteras aliquas sigillo ciuitatis, nisi prius diligenter examine fuerint per duos Canonicos & alios de ciuibus, qui iurauerant de fideli custodia sigilli.

13. Promisit Communitas tam ex parte sua, quam ex parte heredum suorum, & iuramento confirmauit, quod futuris temporibus nulli licitum erit, fundum suum inpignorari dare, uendere uel permutare uel aliquo titulo alienare Principi aut militi uel homini dominorum, qui uulgariter dicitur Herræmæn, nisi ad hoc uoluntas Episcopi accesserit & idem fundus sibi legaliter exhibitus fuerit. Si etiam quispiam necessitate qualibet compulsus, scilicet captiuitatis uel paupertatis aut alterius cuiuscumque casus fortuiti, suum fundum alienare debeat, minime sibi licebit hoc facere, nisi prius Episcopo legitime offeratur, & si secus à quoquam presumptum fuerit, nullius momenti reputabitur, nec robur firmitatis obtinebit, quocumque uidebitur modo uel lege uallatum, nec tamen carius uendere Episcopo, sed secundum communem estimacionem fundorum uel domorum.

14. Nullus extra ciuitatem recipiet defen-

11. Ingen af Borgerne skal nødes til at laane Varer eller Andet af deres ud til Nogen i Byen eller udenfor den. Dersom Nogen udlæner sine Ting til en vis Termin, skal det bevidnes i to Borgeres Nærværelse, og dersom i noget Tilfælde den bestemte Termin ikke er iagttaget, skal Skyldneren eller hans Arvinger holdes til at staa ved Gjælden og svare dertil i Bymændenes Nærværelse, og naar en sliq Bevidnelse er skeet overfor Borgerne som Vidne, maa Borgerne have fri Magt til, naar Betalingsterminen er udløben, at fængsle selve Skyldneren.

12. Ingen maa fordrifte sig til at forsegle et Brev med Stadens Segl, hvis det ikke iforveien er bleuen omhyggelig undersøgt af to Ranniker og de af Borgerne, som have sværget paa en tro Bevaring af Seglet.

13. Menigheden har lovet, saavel for sin Deel som for sine Efterkommeres Vedkommende, og bekræftet det med Eed, at det i tilkommende Tider ikke maa være Nogen tilladt at pantsætte, sælge, bytte, eller under nogensomhelst Form at afhænde sin Grund, enten til Fyrsten, eller til en Krigsmand, eller til en Mand af de Folk, som almindelig kaldes Herræmæn (Herremænd), med mindre han dertil har indhentet Bispens Samtykke, og samme Grund er bleuen denne lovlige tilbuds. Dersom Nogen dreuen af en eller anden Nødvendighed, enten paa Grund af Fangenskab, Fattigdom eller anden tilfældig Aarsag maa afhænde sin Grund, da skal det dog ingenlunde være ham tilladt at gjøre dette, med mindre den først paa lovlige Maade tilbydes Bispens, og dersom der ellers bliver gjort Forbring derpaa af Nogen, skal denne dog regnes for at være af ingen Betydning og ingen forpligtende Kraft have, paa hvad Maade, eller efter hvilken Lov den end synes bestyrket; dog skal den ikke sælges dyrere til Bispens, men efter almindelig Vurdering af Grunde eller Bygninger.

14. Ingen maa udenfor Byen paatage sig For-

eller Uveir kom i Fare inellem Kjøbenhavn, Amager, Nvedøre og Skovshoved, skulde det ei holdes for Brag; 5) Raadet Fritagelse for at dømme Tyve og Misdadere; 6) at naar to Borgermestere afslagde deres Vidnesbyrd, da kunde intet Forsvar mod Loven finde Sted; og 7) at de Borgere fra Kjøbenhavn, som selv eiede Gaarde eller Grundstykker, skulde, naar de laae paa Reise og havde nogen Sag for Fogden, ei forhindres fra at sejle, men samme Lovmaal og Rettergang opsættes, dog med Fogdens Samtykke.

sionem alicuius de ciuitate quacumque ex causa sine speciali licentia domini Episcopi, siue sit uidua, siue orphanus uel pupillus.

15. Promiserunt etiam ciues, quod nullus eorum, qui fundum habent in ciuitate, uocem uel potestatem habeant, ratione alicuius fundi, quoquo modo impediendi commune bonum ciuitatis, uidelicet ne fossata uel uie procedant prout utile visum fuerit, dummodo competens recompensatio ei exhibeatur. Et breuiter, si ad utilitatem ciuitatis communitas ab aliquo ciuium petierit damos, ligna, lapides, ferrum uel cementum aut hiis similia, contradicere nullus audiat sub pena amittendi rem petitam & duplum.

16. Nullus citari debet ad Episcopum uel ad alium quemlibet iudicem, quacumque causa exigente, ultra quam Roskildis, sine licentia Episcopi speciali.

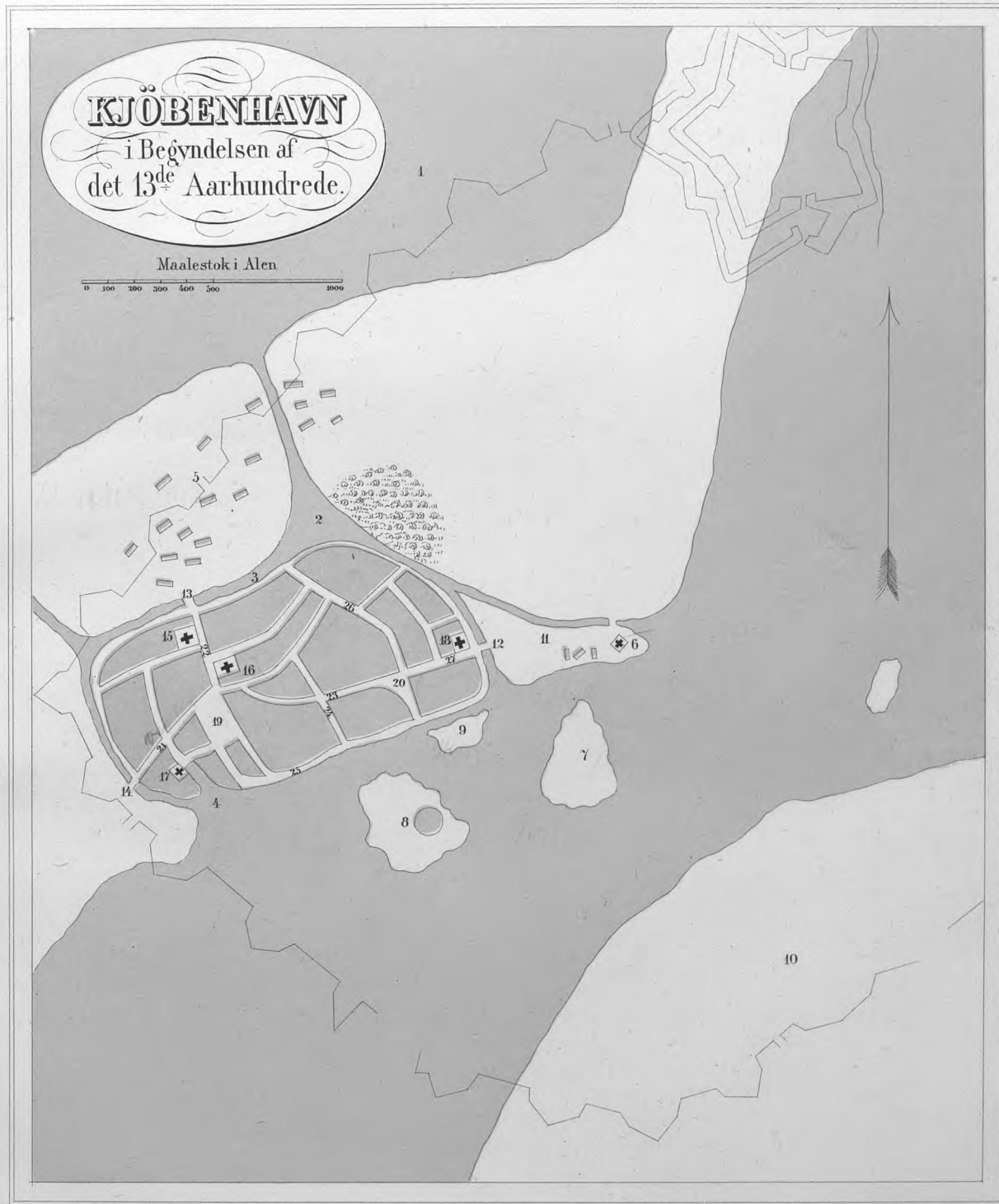
17. Nos etiam quibusdam prauis consuetudinibus, quas usu iniquo inoleuisse comperimus, dignum duximus renunciare temporibus nostris, ipsas in posterum carere iuribus decernentes, que sunt hec: Una uidelicet ora denar. que pro Ölgwald recepi consueuit in Scanör, & Daxwærkæ, quod pro debito exigebatur, ac etiam quod naues ciuium libere transire non poterant in Scanör. Volumus etiam, neciues predicti in eo, quod indultum erat eis, a successoribus nostris defectum aliquem sustineant, quod pascuæ pecorum suorum usque Rasbec libere extendantur. Censum etiam, qui decitur Gresgyald, similiter ipsis ciuibus duximus indulgendum. Ut autem hec omnia supradicta ab omnibus illibata in posterum obseruentur, presentes litteras eisdem ciuibus concessimus, in

sværet for Nogen fra en Stad, af hvilken som helst Grund, uden Bispens Tilladelse, hvad enten denne er Enke, Faderløs eller umyndig.

15. Ogsaa have Borgerne lovet, at Ingen af dem, som have Grunde i Byen, skulde have Stemme eller Magt til, med Hensyn til noget Grundstykke, paa nogensomhelst Raade at forhindre Stadens Almeenvel, f. Ex. at Grave eller Veie ikke kunne gaae saa vidt, som det synes nødvendigt, naar kun en tilstrækkelig Erstatning gives ham, og kortelig maa Ingen; dersom Menigheden til Stadens Bedste beder nogen af Borgerne om Huse, Brænde, Steen, Jern eller Kalk, eller andet lignende, gjøre Indsigelse under Straf af at miste den forlangte Ting, endog dobbelt.

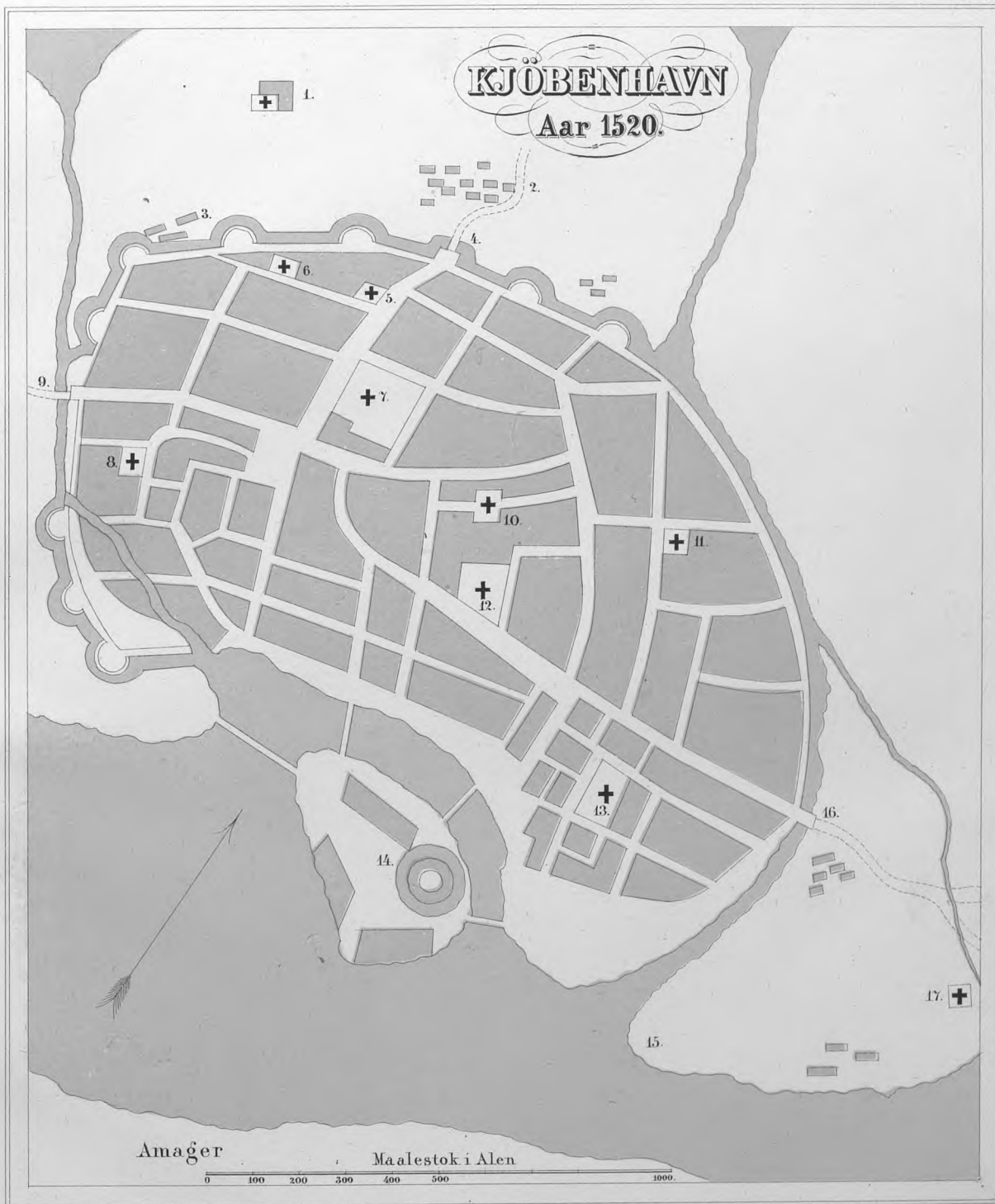
16. Ingen maa stævnes for Bispnen eller nogensomhelst anden Dommer, i hvilken som helst paa-trængende Sag, længer end til Roskilde, uden særegen Tilladelse af Bispnen.

17. Vi have ogsaa anseet det for stemmende med vor Værdighed i vor Tid at affkaffe endeel onde Sædvaner, som vi have erfaret have vundet Hævd ved Misbrug, og vi have derfor besluttet at de for Fremtiden ikke skulde findes i Lovgivningen. Disse Misbrug ere følgende: een Dre Penge, der i Skanör toges som Ölgjæld, og Dagsværk der fordredes som en Ret, og den Tvang at Skibene ikke frit kunne sejle forbi Skanör. Ogsaa ville vi, at Borgerne ikke skulde lide noget Skaar af vore Efterfølgere i det, som var givet dem efter, nemlig at Græsgangene frit maa strække sig til Rosbæk, ogsaa have vi meent, at vi ligeledes burde frigive Borgerne for den Skat, som kaldes Gresghald (Græsgjæld). For at imidlertid Alt det ovenfor Sagte kan bevares for Fremtiden, ukrænket af Alle, have vi indrømmet de samme

W.v.Vett. KJÖBENHAVN, hist. topograph. Beskrivelse.

En. Barentzen & Co lith. Inst.

Af dette Værk udkommer omtrent hver anden Maaned et Hefte i stort Quart-format, trykt paa tykt Lithographiepapir, med Illustrationer indtrykte i Texten, og 3 à 4 Kort og Prospecter, til en Subscriptionspriis af 1 Rigsdaler Rigsmønt pr. Hefte, som betales ved Modtagelsen; Værket vil udgjøre circa 30 Hefter.

Subscriptionen er bindende for første Afdeling, som vil udgjøre c. 12 Hefter, og indeholde Kjøbenhavns Fortid, ligesom anden Afdeling vil indeholde en topographisk-statistisk Beskrivelse af Kjøbenhavn, som den nu er, saavel som enkelte mærkelige Bygningers Historie.

Subscription modtages i alle solide Boglader, samt hos Værkets Hovedcommissiionair, Hr. Boghandler T. h. Lind, store Kjøbmagergade Nr. 6, og Undertegnede, boende i Sølvgaden Nr. 419, 1ste Sal.

Kjøbenhavn, i October 1855.

Wilhelm von Bett,
Lieutenant.

Kjøbenhavn,

historisk-topographisk Beskrivelse,

udarbejdet af

Wilhelm von Velt,
Lieutenant.

Første Afdeling.

Andet Hefte.

Indhold:

3 Ark Text, Prospect af Kjøbenhavn, seet fra Vest, i Aaret 1587, Prospect af det fjerde Raadhuus, seet fra Gammeltorv, og Plan af Kjøbenhavns Besleiring den 11te Februar 1659; samt følgende Chemithpier: Bisp Peder Bangs Sigiller og Kjøbenhavns Vaaben 1275.

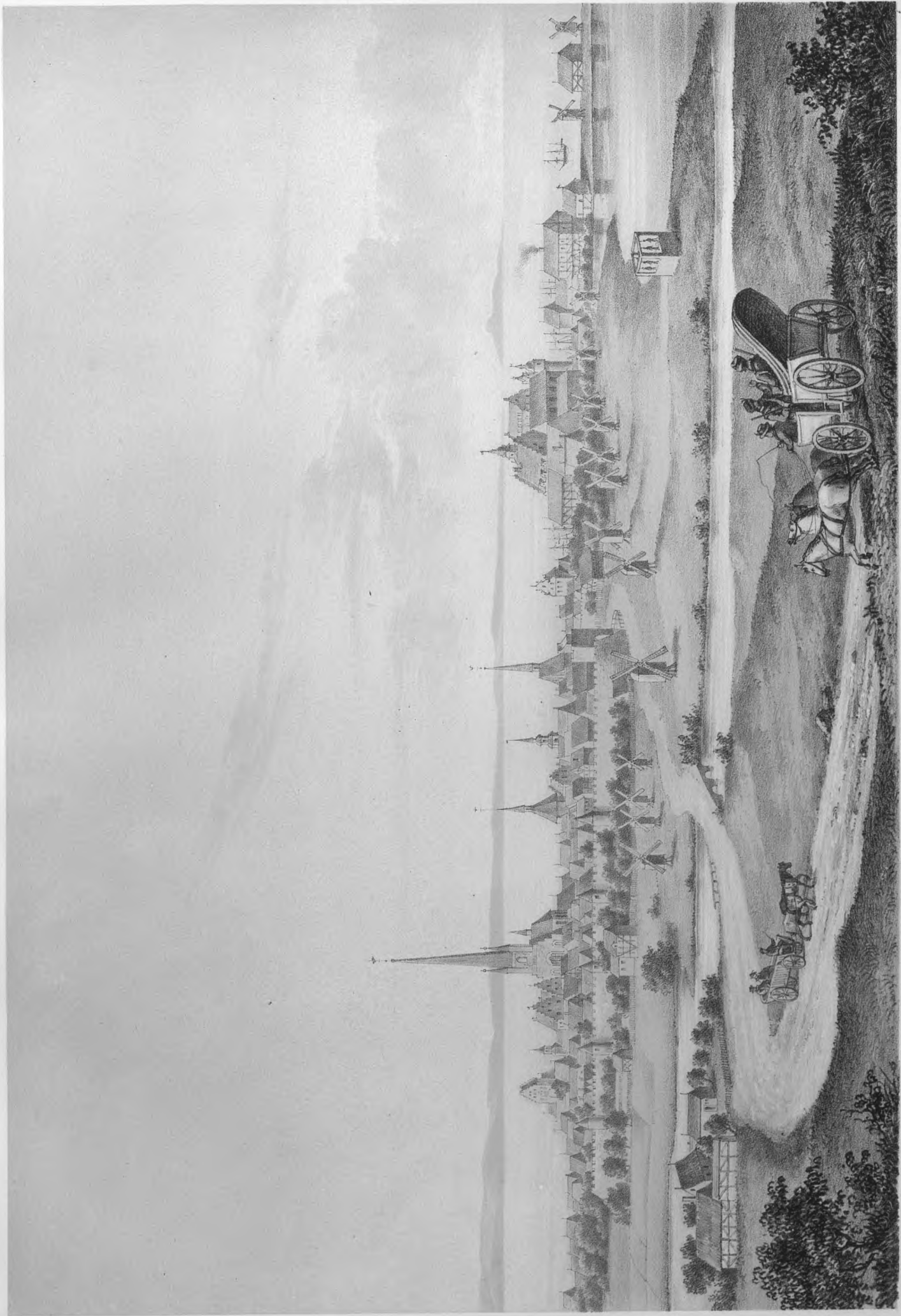
Subskriptionspriis 1 Rdlr. N. N.

Kjøbenhavn.

I Commission hos Ch. Find, Store Kjøbmagergade Nr. 6.

Berlingske Bogtrykkeri ved N. S. Stenderup.

1856.

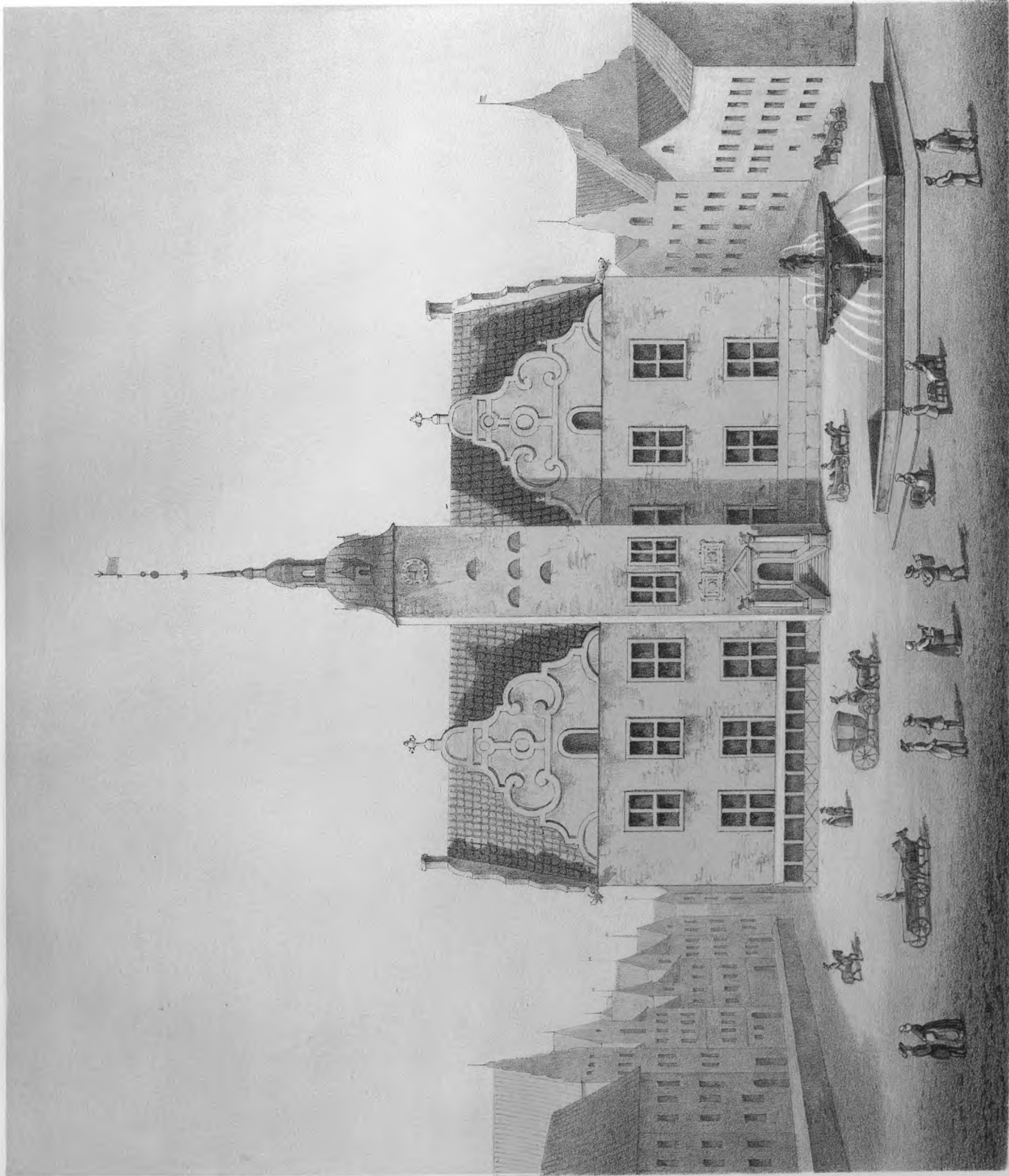

W. v. Vest. KJÖBENHAVN last topograh. Beskrivelse E. Westerborgs lith.

Im. Berntzen & Co lith. Inst.

KJÖBENHAVN I AARET 1587,

seet fra Vest.

W. v. Veit. KÖBENHAVN hat topograph. Bestirvelæe. E. Westerbørgs lith.

Ern. Børrentzen & Co lith. Inst.

DET 4. DE RAADHUS

seet fra Gammel Torv.

Bisöp **Styge**, som den 26de Februar 1280 (crastino Matthiæ) gav Borgerne Tilladelse til, uden nogen Afgift, at maatte bryde Kalksteen paa den Bispestolen tilhørende **D Saltholm**

Bisöp **Jugvar Hjort**, som den 3die Mai 1281 (Inventionis sanctæ crucis) gav sin Foged og Borgermesterne i **Kjøbenhavn**, nuværende og tilkommende, fuld Magt og Myndighed til at ordinere og skikke Alt, hvad der syntes at være til Byens og Borgernes Bedste, til at tarere og sætte Vægt og Værd paa Kjøbmænds Vare, isærdeleshed paa tydsk **DL**, som for Sommes Forsømmelses Skyld havde været uvis og utilbørlig. — Samme Bisöp tilstod den 2den September 1289 (Feria sexta proxima ante festum natiuitatis virginis gloriosæ) **Kjøbenhavns** Borgere nogle Friheder i Anledning af, at de havde fattet det Forsæt at befæste deres Stad.

testimonium sigilli nostri & sigilli ciuitatis munimine roboratas.

Datum **Köpmannæhafn** anno domini **MCCLIII** Idus Martii tertio. Presentibus Domino **Suenone Lundensi** & Domino **Petro Unæsun**, Domino **Jacobo Tukysun**, **Petro Presbytero**, dicto **Ruf**, **Roskildensibus** Canonicis. Dominis **Andrea Erlandsun** & **Petro Gamel**, **Eskillo Krakæ**, laicis, & pluribus aliis tam clericis quam laicis.

Borgere nærværende Brev, forsynet til Vidnesbyrd med vort Segls og Stadens Segls Bekræftelse.

Givet i **Kjøbenhavn** den 13de Marts 1254. I Nærværelse af **Hr. Svend af Lund**, **Hr. Peter Mnesen**, **Hr. Jacob Cygelsen**, **Peter Prest**, kaldet **Ruf**, **Kanniker** fra **Roeskilde**. **Lægfolkene**, **Hr. Andreas Erlandsen** og **Peter Gamel**, **Eskild Krake** og flere Andre, saavel Geistlige som Lægfolk.

(Disse Sigiller findes under den af Bisöp **Peter Bang** udstædte Stadfæstelse paa Stadsretten, hvortil Originalen findes i Raadstuens Archiv.)

Under Kong **Christopher den Førstes** Regjering havde Adelen og Geistligheden tiltaget sig en saa betydelig Magt over Almuen, at Bønderne i Aaret 1256 gjorde Oprør, opbrændte og nedbrøde Slotte, Herregaarde og Fæstninger; deriblandt **Nesshaleborg**, som kort iforveien til Havnens Forsvar var bleven anlagt af Kong **Erik Ploppening**, omtrent paa det Sted, hvor Batteriet Tre Kroner nu ligger.

Aaret efter indfandt Kong **Hagen Hagensen af Norge** sig med sin Flaade for Kjøbenhavn, for at fordre Erstatning for al den Skade, som hans Undersaatter havde lidt af de Danske. Et mindeligt Forlig kom imidlertid istand, og det bifaldtes af alle tilstedeværende Herrer med Undtagelse af Erkebisp **Jacob Erlandsen** og Hertug **Jermers** af Rygen. — Efter samme Forlig skulde ingen af Kongerne give nogen Erstatning, og da dette var stadfæstet gik Kong **Hagen** i Land og var Kong **Christophers** Gæst, hvornæst den danske Konge var den norske Konges Gæst paa hans Skib.

I Begyndelsen af Aaret 1258 sammenkaldte Erkebisp **Jacob Erlandsen**¹⁾ i Kjøbenhavn et Concilium i Anledning af de Stridigheder, som vare opstaaede mellem ham og Kongen. — Alle Geistlige og Verdslige og hver den, som anfægtede Constitutionem cum ecclesia Daciana, der af Paven var bleven stadfæstet den 3die October 1257 (Constitutionen selv var udstædt den 6te Marts 1256), bandsattes. — Paa en Herredag som Kongen samme Aar holdt i Kjøbenhavn, blev det besluttet, at Erkebispens skulde fængsles; men da slikt ei aabenlyst kunde foretages, søgte Kongen ved List at faae ham i sin Magt; da derfor Erkebispens med nogle faa Tjenere kom til Gislevborg, ikke langt fra Landskronen, blev han greben af tvende af Kongens Lehnsmænd, som førte ham til Fyen, hvor han i to Aar sad i Fængsel paa Hagenskov Slot. Paa Grund af den Overlast, som Bispen havde lidt, belagde Paven Riget med Interdict eller Band, og Bisp **Jens Bang** af Roskilde, der var flygtet til Pommern, vendte kort efter tilbage, ledsaget af den rygiske Hertug **Jermers**, der paa Pave **Alexander den Fjerdes** Formaning havde samlet en Hær, hvormed han landede paa Sjælland.

Kong **Christopher** var imidlertid død og hans Dronning **Margrethe** samlede i al Hast en Hær; men ved Nestved blev Hertug **Jermers** Seierherre og mere end 10,000 Bønder slagte, hvorpaa han marscherede imod Kjøbenhavn. — Byen angrebes fra den vestlige Side og Hørst **Jermers** trængte ind paa det Sted, som efter ham kaldtes **Jermers Gab**, det er en

¹⁾ Til Beviis paa, hvilken Eiendomsret Bisperne tilegnede sig over Kjøbenhavn, kan anføres at da Kong **Christopher den Første** i Aaret 1252 var bleven slagen ved Skjælstør af **Henrik Emeltorp** og derpaa søgte Tilflugt i Kjøbenhavn, lod den roeskildske Bisp Portene lukke for ham.

Åbning i Muren, hvor der siden blev opført en Skanse, kaldet Jermers Skanse, som laae i Nærheden af Vesterport. Slottet blev brændt og Byen ilde medtaget paa Kirker, Klostre og andre Bygninger.

IX.

Da Kong Erik Menved Mar 1288 tilføes blev angrebet af de Norske, der under Kong Erik Præstehaders Regjering beskyttede hans Faders, Kong Erik Glippings, Mordere, som vare Marsk Stigs Tilhængere, bleve adskillige danske Byer, og blandt dem Kjøbenhavn, haardt truet; — dog ikke som endeel andre, især Helsingøer, indtaget og brændt, hvorimod de Norske ei turde angribe Byen, men nøiedes med at ødelægge Amager og Hveen. Kongen, der imidlertid ventede et nyt Besøg af de Norske, fandt at Kjøbenhavn ei var i tilstrækkelig Forsvarsstand, hvorfor han i Maret 1290 lod den forsyne med bedre Fæstningsværker efter den Tids Maade. Dette viste sig ogsaa senere at være til megen Nytte; thi da de Norske i Maret 1306 paany indfandt sig og angrebe Kjøbenhavn, vandt de Intet, men maatte drage hjem med uforrettet Sag. — Efterat Stridighederne med de Norske havde vedvaret i 19 Mar, blev paa St. Hans Baptista Halskuggelsesdag i Maret 1308 (den 29de August) holdt en Congress i Kjøbenhavn, hvor der sluttedes en evig og fuldkommen Fred imellem Kong Erik Menved og Kong Hagen Magnussen af Norge, og for ydermere at befæste denne Fred, underkastede Kongerne sig gjensidig Bisperne af Dpsløs og Nøeskildes Band, hvis de brøde den.

Kong Erik Menved gav Kjøbenhavns Borgere det første bekjendte¹⁾ Kongebrev, dateret anden Pintsedag, den 7de Juni 1294²⁾ (In secundo die Pentecostes); senere

¹⁾ Kong Erik Clipping skal ifølge „Hvitfeld“ have givet Kjøbenhavn Privilegier i Maret 1284; men de findes intetsteds.

²⁾ Kong Erik Menveds første Brev er saaledes lydende:

ERICUS, Dei Gratia, Danorum Sclavorumque Rex, Erik af Guds Naade, de Danskes og Sla-
omnibus præsens scriptum cernentibus, salutem vers Konge, alle dem, som dette Brev see,
in Domino sempiternam. Cum Virj discretj evindelig Hilsen med Gud, Vor-Herre. Efterdi
Ciues in Köpmanhaffn præsentium exhibi- Fremviserne af Nærværende, forstandige og besin-
tores, servitijs nostris fideliter inhærentes, hac- dige Mænd, Borgere udi Kjøbenhavn, troligen
tenus æmulos nostros & regnj frequentur lade sig finde og bruge udi Vore Tjenester og have
insultibus acrius impugnabat, & etiam ipsorum indtil den Dag idag tidt og ofte Vore og Rigets
æmulorum insultus pernices, pro posse in po- Tjender skarpeligen anstormet og afvendt, og dertil
sterum viriliter reprimere promiserunt. Nos tillige lovet og tilsagt at ville herefter samme Tjen-
(sicut & tenemur) eis firmiter promisimus per ders skadelige Anfald af deres yderste Magt og

gav samme Konge et andet Brev dateret Christihimmelfartsdag den 17de Mai 1319 (In die ascensionis Domino).³⁾

X.

Bisp **Johan** af Roeskilde gav den 8de September 1328 Kjøbenhavns Slot og By, samt den søndre Gaard, Østergaard med Landsbyerne Soelberg og Serretslev i Forlehning til sin Broder, Ridder **Inguar Hjort**. Da Kong **Christopher den Anden** Maret efter drog imod Kjøbenhavn, for at tage den i Besiddelse, gif **Inguar Hjort** ham imøde, og paa Kongens Spørgsmaal, hvorledes han turde være saa dristig at møde ham, som han forhen saa høilig havde fornærmet? svarede han, at han vilde forsone sig med Kongen og overgive Kjøbenhavn. Da Kongen imidlertid vilde drage ind i Byen, for at tage den i Besiddelse, saae han, at Grev **Johans** Fane med Meldebladet var udstuffen (Greven havde taget den i Besiddelse som Pant for de Penge, Kongen skyldte ham), hvorover han blev saa vred paa sin Halvbroder Greven, at han ufortøvet forlod Alting og reiste til Jylland.

Grev **Johan** pantsatte Kjøbenhavns By med dens District til **Conrad af Plessen**¹⁾,

præsentes, super damnis omnibus & singulis, si qua eos contingat incurrere, ratione æmulo-
rum nostrorum captionis, seu bonorum deten-
tionis, factæ per eosdem hactenus, vel in po-
sterum faciendæ, super indemnitate debita
obtinenda astare firmiter, & eorum impugna-
toribus hijs de causis nos pro eis opponere
responsales. In cuius rej testimonium Sigil-
lum nostrum præsentibus est appensum. Da-
tum Kōpmanhafnn anno Dominj MCCXCIII.
In secundo die Pentecostes. In præsentia
nostra.

Formue mandelig afværge og modstaae, saa have
Vi igjen (estersom Vi og pligtige ere), med dette
Bort aabne Brev, lovet og tilfagt dem, at, dersom
det sig saa hænde og tildrage kan, at dem nogen
Skade og Afbræk paa kommer, hvis de herefter have
paagrebøt og fængslet Vore Fiender eller taget noget
Guds fra dem, som de have beholdt, eller herefter
gjøre noget Saadant, da vilde Vi frit tilstaae dem
det, og holde dem skadesløse for al og hver særde-
les Skade, som dem deraf vederfares kan og for
disse Sager staae deres Modstandere til Ansvar.
Til ydermere Vidnesbyrd er Bort Sigille ved-
hængt nærværende Brev. Givet i Kjøbenhavn
anden Pintsedag 1294, ubi Vor Nærværelse.

³⁾ Ved dette Brev fritages Kjøbenhavns Borgere for den nye Told, dog paa den Betingelse, at de ikke blande deres eget Gods med fremmede Kjøbmænds. Hvis Kongens Advocat eller Foged (advocatus noster) anklagede nogen Borger for at have gjort Underslæb med Fremmedes Gods, da skulde den Anklagede frie sig ved tolv Mænds Eed, sex fra Byen og sex fra de nærmeste Landsbyer, hvilke Mænd Fogeden kunde udvalge. Naar den Anklagede da blev funden skyldig skulde han straffes med to Gange 40 Mark. — Brevet er dateret Bortingborg anno Domino MCCCXIX in die ascensionis Domini.

¹⁾ Om **Conrad af Plessen** anføres i den svenske Rikskrone følgende:

An waro dansko skylloga thessin,
En som heet Conradt von Plessin,

og denne igjen til Kong **Magnus Smæk af Sverrig** for 7000 Mark lodigt Sølv. Kong **Magnus** skænkede i Aaret 1343 Byen tilligemed 8000 Mark til Kong **Valdemar den Fjerde**, som allerede to Aar i Forveien havde faaet Bisp **Johans** Tilladelse til at besidde Byen og Slottet i nogen Tid, imod at love at han vilde give den tilbage til St. Nicolai Dag.²⁾ Da Tiden var udløben, fik Kongen den forlangt, og erholdt desuden Den Amager imod at overlade Slottet Søborg tilligemed fem hosliggende Herreder til Bispen. **Valdemar** beholdt saaledes Byen til Aaret 1350, da den roeskildske Bisp **Henrik Gerhard**³⁾ overdrog Kjøbenhavns By og Slot, Serretslev By og Den Amager til Kongen paa sin Livstid.

At betala i Kölnisk Wicht frii,
 Fjortentusinde Marek lödug ok femty.
 Han hade therfore til Borga,
 Köpenhafns Huus og Borga,
 I Roskild tu hæred, Bytorn & wid Kopmannahafn
 Ok thenna efterskrifne try hærad vidnampn.

²⁾ Det synes saaledes ikke, at Kong **Magnus** har havt Byen i Besiddelse, da Kong **Valdemar** 2 Aar i Forveien havde faaet den af Bispen paa nogen Tid, derimod har han vel blot havt **Conrad af Plessens** Pantebrev.

³⁾ Universis Christi fidelibus, ad quos presentes literæ pervenerint, **HENRICUS, Dei Gratia Roschildensis ecclesie Episcopus**, salutem in Domino sempiternam. Ad universorum noticiam tenore presentium cupimus pervenire, quod ex relatu veridico nostri capituli Roschildensis, & diligenti inquisitione præ habita, sane intelleximus, illustrem Principem Dominum nostrum Dominum **WALDEMARUM**, danorum servorumque regem, non solum ecclesiam nostram, clerum & populum ab hostium servitute & æmulatorum suorum, quæ depressi pro tempore fuerant & detenti, ac ecclesiastica libertate quodammodo destituti, disponente Domino, salubriter eruisse, verum etiam nostrum prædecessorem familiares & subditos ante dictæ ecclesie nostræ, a jugo captivitatis, diversis suis laboribus, damnis & expensis liberasse. Quam ob rem, consensu & plena deliberatione prædicti capituli nostri præhabita, ipsi Domino nostro regi, castrum & villam hafnensem, cum omni jure & singulis pertinentiis suis, nec non derivationibus universis, quæ se ad pecuniam extendere poterant, numeratam, prout idem dictus noster Rex hactenus tenuerat, una cum bonis nostris in

Henrik, af Guds Raade Biskop af Roeskilde, alle Christi Troende, til hvilke nærværende Brev kommer, evindelig Hilsen med Gud. Til Alles Kundskab i Overensstemmelse med nærværende Brev, ønske Vi at lade komme, at Vi, paa Bort Roskildske Kapitels raadfærdige Beretning og omhyggelige forudgaaede Undersøgelse i Sandhed have indseet, at den berømmelige Fyrste og Herre, Vor Herre **Valdemar**, de Danskes og Slavers Konge, med Guds Bistand ikke blot kraftigen har udrevet Vor Kirke, Geistlighed og Folk fra sine Fjenders og Uvenners Trældom, af hvilken de for Tiden havde været undertrykkede og fastholdte og paa en vis Maade berøvede den geistlige Frihed, men ogsaa befriet vor Forgænger, Tjenere og Undergivne af Vor fornævnte Kirke fra Fangenskabets Nag med mangehaande Besvær, Skade og Bekostning. Derfor i Overensstemmelse med og fuldstændig forudtaget Overveelse af fornævnte Bort Kapitel overlade Vi til selve Kongen Vor Herre frit og kvit Byen og Slottet Kjøbenhavn med al Ret og Tilbehør og alle Indkomster i Penge, saaledes som samme nævnte Konge hidtil havde havt, tilligemed Vore Godser i Serretslev og en Mølle, efter Bort Kapitels Mening indtil Vore,

Efterat Kong **Valdemar** saaledes var kommen i Besiddelse af Byen, gav han ved et Brev, dateret den 11te Februar 1341 (di dominica exsurge Domine), Stadfæstelse paa alle ældre Privilegier⁴⁾, ligesom samme Konge den 3die August 1348, (Søndag før St. Laurentii), gav

Særretslef & situ eujusdam molendini, ad dies nostros **HENRICI** Episcopi, de consensu capituli nostri, juncti demittimus libere disponendum. Recognoscentes, nec dictam demissionem non vi, non metu fecisse aliquvaliter, sed cum bona sincera voluntate nostra & capituli nostri memorati, eciam bona fide promittentes, quod nec nos nec nostrum capitulum, seu aliquis nostro nomine, dictum Dominum Regem super ipso castro, ut permittatur impetere vel molestare debeamus, quocumque modo. In cujus rei testimonium sigillum nostrum una cum sigillo capituli nostri supra dicti, presentibus est appensum. Datum Callundborch anno Domini MCCC, & quinquagesimo jubilæo, Dominica ante diem sanctæ **Kathrinæ** virginis, presentibus honestis viris Dominis **Michaele** cantore, **Lamberto** & **Nicolao** **Johannis** canonicis ecclesiæ nostræ antedictæ, nec non strenuis militibus **Benedicto** **Oveldo**, **Boecio** **Falk** & **Laurentio** famulo.

⁴⁾ Kong **Valdemar** den Fjerdes Stadfæstelse er saalydende:

Nos **WALDEMARUS** **Dei** **Gratia** **Danorum** **Slavorum** **que** **Rex** & **Dux** **Esthoniæ**. Omnibus presentibus scriptum cernentibus volumus esse notum. Quod nos attendentes probitatis & promptitudinis merita, quibus dilecti nostri Consules, & universi cives civitatis nostræ **Kopenhagen** circa nos & nostros se gesserunt intrepidus & constantes. Volentes eisdem refundere gratia, qua debemus, omnis ipsorum justitiæ debitum complementum, confirmamus & corroboramus eisdem, tam presentibus quam futuris, omnes libertates, immunitates, & gratias, quas a predecessores nostris, Regibus **Daciæ**, unquam habuerint, de jure scripto vel non scripto, sicut pussunt documentis legitimis literalibus vel testimonialibus demonstrare. Nulli ergo omnino hominum regno nostro subditorum, advocatorum, vel quocumque alio nomine nuncupentur, contra

Visp Henriks Dage, forbunden dermed. Vi erkjende tillige, at Vi have gjort fornævnte Afstaaelse, ikke paa nogen Maade paa Grund af Vold eller Frygt, men med Vort og fornævnte Vort Kapitels gode og oprigtige Villie, idet Vi ogsaa vederligen love, at hverken Vi eller Vort Kapitel eller Nogen i Vort Navn skal paa nogen Maade besvære nævnte Herre Konge angaaende dette Slot. Til ydermere Vidnesbyrd er Vort Segl tilligemed ovennævnte Vort Kapitels vedhængt nærværende Brev. Givet i **Callundborg** den 21de November 1350 i Nærværelse af de hæderlige Mænd, Herr **Michael**, Cantor, **Lambert** og **Nicolaus Johannes**, Kaniker ved fornævnte Vor Kirke og de tappre Riddere, Herr **Benedict Ovelde**, Herr **Boetius Falk** og Herr **Peter Laurentius** Famulus.

Vi **Valdemar** af Guds Naade de Danstes og Slavers Konge og **Estlands** Hertug, gjøre ved nærværende Skrivelse bitterlig for Alle. Idet Vi have Vor Opmærksomhed henvendt paa de redelige og beredvillige Tjenester, ved hvilke Vore elskede Borgermestre og alle Borgere i Vor Stad **Kjøbenhavn** have viist sig usofsærdede og trofaste mod Os og Vore, og da Vi, med den Naade som sig bør, ville give dem den tilbørlige Betaling for al deres Retfærdighed, saa bekræfte og stadfæste Vi for dem, saavel de Nærværende som Tilkommande, alle Friheder, Benaadninger og Privilegier, som de nogeninde have modtaget af Vore Forgængere, **Danmarks** Konger, saavel ved Love, som ved Indtægter, saaledes som de kunne vise ved lovlige skrevne eller ved Vidnesbyrd troværdige Documenter. Derfor maa aldeles ingen Vort Rige undergivne Lehnsmænd eller med hvad andet Navn

Kjøbenhavns Borgere Frihed til paa Dragør Marked at maatte kjøbe, sælge og opskjære Klæde, ligesom hans Formænd havde tilladt dem det paa Skanør Marked, og at hverken de sig der indfindende fremmede Kjøbmænd eller Kongens Foged maatte forhindre dem deri.

I Aaret 1359 var den norske Konge **Magnus Erlingsen** med sin Dronning **Blanka** i Kjøbenhavn, hvor deres Søn **Hagen** blev trolovet med Kong **Valdemars** Datter, den syvaarige Prindsesse **Margrethe**. Fire Aar senere blev samme **Hagen**, der imidlertid var bleven Konge, Søndagen efter Paaske, formælet med **Margrethe**. (Paa samme Tid blev den norske Enkedronning **Blanca** syg i Kjøbenhavn og døde.)

For at hævne sig paa Kong **Valdemar**, der havde erobret og ødelagt Byen **Wisby** paa Gulland, indtog og ødelagde de østersøiske Hansestæder, som havde forenet sig med de holsteenske og mecklenborgske Herrer under Anførsel af Grev **Henrik** og den lybske Borgermester **Johan Wittenberg**, i Aaret 1361 Kjøbenhavn.

XI.

Kong **Valdemar** og Bisop **Gerhard** vare imidlertid døde; men Kjøbenhavn blev ei tilbagegivet, hvorfor Prælaterne af det roeskildske Kapitel ikke undlode at tilbagefordre Byen, som deres retmæssige Eiendom, der ved uomstødelige Breve var skjænket og skjødet dem af Erkebisp **Absalon**. Da Dronning **Margrethe** ei havde til Hensigt at stille sig af med Kjøbenhavn, saa overlod hun, for at gjøre en Ende paa de idelige Stridigheder med det roeskildske Kapitel, den 7de December 1375 sit Slot **Næbbe** som bestandig Eiendom til Bisop **Nicolai**, og desuden forskrev hun sig for 3000 Mark lødigt Sølv, og indtil de bleve betalte, skulde Bispen beholde den kongelige Andeel af Roeskilde Byes Indkomster og desuden Same og Ramsø Herreder.

Bisop **Nicolais** Efterfølger paa Roeskilde Bispestol, **Peter Jernskjæg**, gjorde ingen Indsigelser i denne Sag, hvorimod, efter hans Død Aar 1416, hans Brodersøn og Eftermand,

hanc paginam confirmationis nostræ, ausu temerario contravenire, velin aliquo indebite contraire, sicut indignationem Regiam & ultionem severam decreverint evitare. In cujus rei testimonium, sigillum nostrum præsentibus est appensum. Datum Roschild anno Domini MCCCXLI die Dominica exsurge Domine.

de benævnes kunne, imod dette Bort Stadfæstelsesbrev dumdriftigen handle eller uretfærdigen gjøre, saasandt som de have besluttet at undgaae Vor Kongelige Brede og strenge Straf. Til ydermere Vidnesbyrd er Bort Sigil vedhængt. Givet i Roskilde den 11te Februar 1341.

Jens Jernskjæg, uagtet han, medens hans Valg stod paa, og efterat Kong **Erik af Pommern** havde vundet Domprovst **Christian** og endeel Kapituleres, tilligemed sine Kaniker havde givet Kongen en skriftlig Afstaaelse, erklærede han senere ved et offentligt Skrift, at Afstaaelsen var ugyldig og aldrig havde været deres virkelige Mening; Kongen havde truet og altsaa ulovlig aftenget dem Afstaaelsen af deres Eiendom, den de ikke kunde eller vilde aftræde til Noget.

For at faae denne vigtige Sag afgjort, indstilledes den til Erkebisperne i Lund og Upsala, samt til flere Bisper, Prælater og Middere, og da disse ei fandt for Godt at fælde nogen Dom i Sagen, bestemte de, at den skulde undersøges af tolv gamle og i Sjælland bosiddende Adelsmænd, og hvem disse tilkjendte Byen, det være sig Kongen eller Bispnen skulde beholde den.¹⁾

¹⁾ Denne deres Kjendelse, der er dateret 3die Februar 1417, lyder som følger:

For alle Mæn, thette Breff see ællær høra, wy **Pæther** meth Gudz Rada i Lund, **Jenes** i Upsala, **Arkebiscopæ**, **Jenes** i Ddensæ, **Jacob** i Nslo, **Nafnæ** i Nors, **Biscopæ**, oc **Niels** Abbed i Soer, **Axel Pæthersson**, **Predbyorn** aff **Podebus**, **Erik Nielson**, **Chryweth Haas**, **Jenes Grym** oc **Hwen Bryska**, **Rydæra**. Ewinnelighæ helsnæ meth wor Herre. Kundgøræ wy alle Mæn nærværendæs oc komma skulændes, ath æstærthi ath alderwærdæstæ oc Høhestæ Førstæ, wor nadelige Herre, Herre **Erik**, **Danmarkes Sueriges**, **Norgis**, **Wendes** og **Godes Konnung** oc **Hertugh** i **Pommern**, paa en Sydæ, oc **Hederlige Fader Biscop Jenes** oc **Capitel** i **Roskilde**, pa en annen Sydæ, om then Delæ og Teltal, the hafdæ mellem them om **Røbmanhafnæ**, bodæ off tolf fornæssndæ, ath wy then samnde Sagh, ændæ skuldæ, oc døma therom æstær Landzloff, thet væthæstæ wy kunna, æfter swodanne Wylkor, oc Dasthyngæ, josom thet Dasthyngæ Breff Wthwiser, thet the på bodhæ Sydæ besegleth hafdæ i **Roskilde** epæ then samme Tydh for off nærværendæs hafdæ, josom meth thet samme Dasthynges Breff wel bewises kan. Oc war tha fornæssndæ alderwærdæstæ Førstæ Konung **Eriks** Teltal i swodanæ Maadhæ, ath han hafdæ ræt ath hafuæ i synæ wæra **Røbmanhafwen**, fordy ath **Biscop Niels** fordy i **Roskilde** **Biscop** skyl thet æy meth rætæ æstær Landzloff æstær **Kunge Waldemars Dødh**. Hæra om modh swærdæ fornæssndæ **Biscop Jens** oc hans **Capitel**, ath **Biscop Niels** fornæssndæ skyl forscressnæ **Røbmanhafwen** meth rætæ æstær **Kunge Waldemars Dødh** oc fordy burde hanem oc hans **Capitel** thet i Wæra ath hafwæ. Om thesse Sagh blefwæ the meth Rætæ meth off tolf fornæssndæ, oc bodæ off hæra om en Ræt at seha, æfter bæges theres Teltal oc Swar, oc som theres Dasthynges Breff wthluder æfter Landzloff. Oc æstær thi ath wy theræs Wylhæ oc Telseghæ maate i thesse Stykkæ æy om modhstæa oc weber seha meth lyghæ, asnamebde wy off mellem them, som før er sasd, en Rætæ ath saha, meth swodanæ Wylkor, som føræ æra sasdæ. Oc waræ wy sammen oc thenktæ thet ower, thet lygestæ wy kunna, oc funnæ wy, thet swo æstær Landzloff oc Dasthynges Breff, som før er skreweth; ath tolf Welbornæ sammen dryge alderne og bosastæ Mæn i **Sjælland**, oc aff then Sagen best kunna wydæ oc Sannen omspørhæ, skulæ meth theres swærdæ Edd Sannendæ seha, oc sannelygho ændæ, hwath hællet **Biscop Niels** aff **Roskilde** fornæssndæ skyl **Røbmanhafwen** meth Rætæ æfter Landzloff æfter Konung **Waldemars Dødh**, oc æy togh thet meth Wældæ, oc **Biscop** aff **Roskilde** hør thet i wæra ath hafuæ, tel thes that wyhnes hanom aff meth Landzloff, ællær oc fornæssndæ **Biscop Niels** æy skyl **Røbmanhafwen** meth

Medens disse Underhandlinger stode paa, tillod Bispen, at Kongen maatte beholde Byen, imod at afgive en skriftlig Erklæring, at han havde erholdt den i Mindelighed af Bispen og Kapitlet, samt at det til sin Tid skulde afgjøres, hvem der skulde eie den for bestandig. — I denne Sag vilde Kongen ikke have andre Dommere end Rigsraadet og Bisperne, hvorimod Bispen vilde have den indstillet til Erkebispens og de øvrige Prælaters Kjendelse²⁾. — Sagen

Ræta æfter Landzloff æfter Konning **Waldemars** Dødh emm han togh thet meth wælda, oc Konungen aff Danmark bør thet i wæra at hafue, so længa thet wynnes hanom aff meth landzloff. Oc hwem the fornesnde toloff til swerhæ oc tel dōmæ forscresnæ Røbenhafwen ath haffue i synæ wæra, then dōmæ wy oc tel ath hafue i synæ wæra, so længa thet wynnes hanom aff meth Ræta, som før er skreweth. Oc i thesse forscresne Ræta hafue wy toloff fornesndæ forscresnæ Sagh til os taghet, oc and æfter wort bæste Somwydh oc Landzloff. Ghyrdh oc scroweth i Røbenmanhafuen, æfter wor Herris Mar Thufende firæhundreth pa thet syttinde, vpa Sunte Blasii Dagh. Oc ath swo ær Dæythinget, rætheth, oc ghyrdh, som før staar, hafue wy fornesndæ toloff wort Entseglæ for thette Bress hængd tel Wydnebyrdh.

Uden paa:

Om Røpnehaffns Slot.

²⁾ Brevene, som omhandle dette ere saalydende:

A. Allæ Mæn thetta Bress see eller høræ læsee, hellsæ wy **Jens Gøsting** aff Nas, Landzdomære i Sieland, **Pæther Falster** Rætare til Saghær i Danmark, **Erik Tomassøn**, **Jens Finckenow**, **Herlow Niellson**, **Riddæraæ**, **Steen Passe**, **Uwert aff Helhinghe**, **Niels Esbernsson Bille aff Hællælowæ**, **Teh Rosengarth** og **Sylwe**, a Wapnæ, kærleggh meth Guth. Of gøra wy thet allæ Mæn widerliet, at Mar æfter wor Herræs Føthellsæ Mar thusændæ firæ hundræthæ pa thet nitendæ Mar, then Dthensdaw næst for Rhyndelmyssa Daw, pa Landzthinget Ringstæthæ for Hetherlic Herre oc Fæther meth Gut **Jens** meth Gut **Rathæ** Biscop i Roskilde, for off oc for andræ flercæ gothæ Mæn war mæctygh Herræs oc Førstes wor **Rathwe** Herræs **Eriks** meth Gut **Rathæ** Danmarks, Swerighes, Norghes, Wendes, og Godhæs Konge oc Hertigh i Pomærn Bress læsit, i hwilket Bress fornesndæ wor **Rathwe** Herræ Kong **Erik** bōth seef til Ræta meth Biscop **Jens** i Roskilde, Swo ath han wilde plæyæ Biscop **Jens** oc hans Capitel Ræt om Røpendehafn, æfter Landzlow for hans Righens Ræt, hwilken Tiith han wilde taghæ her til. Tha stoth Biscop **Jens** op, of swaræthæ swo thet til, at nær Erchebiscopen aff Lund, som ew thet foreth ær, worther stathfester aff Pawæn, som hanwm byr, oc myn Herræ Konghæn kommæ allæ the andræ Biscopæ i Danmark til fornesndæ Archebiscop i Lund, hær i Sieland tilhammæn, tha wil jæc kommæ for allæ the Biscopæ meth myn Bewiisning, som jæc pa Røpendehaffn hawær, pa Guths Weynæ oc then helhæ Kirkes Weynæ, oc hendæ aff myn Herræ Konghen fore the Biscopæ aff Danmark, hwat Ræt ær om Røpendehafn, oc gøra thesliges igeen. Thisse forscressne Stycke hørthæ wy oc saghæ, oc witnæ thet meth thetta wort opnæ Bress, oc meth woræ Incigle heyndæ for thetta Bress. Siwæt Mar oc Daw oc Stæth, som ær sant. (Den 1ste Februar 1419).

Uden paa:

Testimonium Placiti generalis Sielandiæ, quod JOHANNES Episcopus Roskildensis obligat se stare jure super Castro Hafnensi coram Prælatibus regni.

B. Nos PETRUS LÜRRÆ, Dei gratia Archiepi-

(Tingsvidne af Sjælandsfar Landsting, at Bisp **Jens** af Roskilde forpligter sig til at staae til Rette for Rigets Prælater angaaende Rjøbenhavns Slot.)

B. Vi Peder Lykke af Guds Naade Erke-

vedblev at staae saaledes hen, idet Kongen kun søgte at vinde det ved Tid og Opsættelse, som han ikke paa anden Maade kunde udvirke, indtil endelig **Christopher af Baiern** gjorde Ende derpaa. Han fandt nemlig, at ingen By var saa beqvemt beliggende til at være Residents, som **Kjøbenhavn**, men havde ei Lyst til at boe der, uden at han vidste, at det var hans egen

scopus Lundensis, Sweciæ Primas & apostolicæ sedis legatus, coram omnibus, quorum interest vel interesse poterit, tenore præsentium publice protestamur, quod sub anno Domini Millesimo quadringentesimo decimo nono, die XXVI Mensis Februarii, videlicet ipsa dominica quinquagesimæ, Hafnis in domo Fratrum Minorum, in præsentia nostra & plurium aliorum de Consilio suo, personaliter constitutus Serenissimus princeps et dominus noster gratiosissimus Dominus Ericus eadem gratia Daciæ Sweciæ & Norwegiæ regnorum Slauorum Gothorumque Rex & Dux Pomeranensis, accersito ad se Reverendo fratri nostro Domino **JOHANNI Dei gratia Episcopo Roskildensi** vivæ vocis sue oraculo retulit verba quæ sequuntur: Domine Episcope Roskildensis, ad noticiam nostram deventum est, quod vos nuper in placito generali terre Siedlandiæ existentes, Castrum Hafnense quod in possessione nostra ad præsens retinemus cum suis attinenciis, videlicet villa Hafnensi & aliis bonis in rure situatis, impetistis, ad quod vobis taliter respondemus, quod parati sumus ex nunc & etiam in posterum, tempus inter nos rationaliter deputando, coram Domino Archiepiscopo Lundensi hic præsentate comparere intendimus ad standum juri coram eo & Consiliariis regni nostri Dacie, & a vobis ex parte Roskildensis ecclesie similiter acceptandum in hiis, quæ ex utraque parte inter nos possunt seu poterint justa occasione ventilari. In cujus rei testimonium Secretum nostrum presentibus duximus appendendum. Datum & actum Anno, die & loco supra dictis.

Udenpaa:

Wm Køpendhaffn.

Byscop **Pet Lykes** Bress, at Konung **Erik** oc Byscopen i Roskilde ware møtte i Københaffn om Københaffn Slot.

bisp af Lund, **Sverrigs Fjerste** og det pavelige **Sædes Legat**, gjøre med dette Brev vitterligt for Alle, hvem det vedkommer eller vil kunne vedkomme, at Herrens Aar eet tusinde firehundrede paa det nittende, den 26de i Februarii Maaned, som var Fastelavns Søndag, i Graabrødre Kloster i Kjøbenhavn, fremsted i egen Person for os og flere andre af hans Raad, som nærværende vare, den højmægtigste Fyrste, vor naadigste Herre, **Hr. Erik**, af samme Raade Danmarks, Sverrigs og Norges, de Slavvers og Gothers Konge og Hertug af Pommern, der havde hidstevnet vor værdige Broder, **Hr. Jens**, af Guds Raade Bisp af Roskilde, og med lydelig Røst til ham talte som følger: „Herre Bisp af Roskilde, det er kommet til vor Kundskab, at I fornylig vare paa Sjælandsfar Landsting og gjorde Paastand paa Kjøbenhavns Slot, som vi for Tiden have i vor Besiddelse, tilligemed sammes Tilliggelse som er Staden Kjøbenhavn, og det øvrige Gods paa Landet. I denne Sag give vi Eder det Svar, at vi fra nu af ere rede til og at vi for Fremtiden agte til den Tid, som efter rimeligt Skøn forelægges os begge, at møde for **Hr. Erkebissen** af Lund, som her er tilstede, og da ville vi staae til Rette for ham og vort Rige Danmarks Raad og nyde lige Skjel af Eder paa Roskilde Kirkes Vegne, angaaende Alt, som fra begge Sider med god Rette kan eller vil kunne komme til Forhandling mellem os.“ Til Vidnesbyrd herom have vi ladet vort Segl hænge for nærværende Brev. Givet og gjort Aar, Dag og Sted som før er sagt.

Grund, hvorpaa han boede; hvorfor han søgte at tilfredsstille den roeskildske Bisp ved et Mageskifte, mod andet Gods, og indtil det kom istand, skulde fire af Rigets Raad, iblandt hvilke **Axel Pedersson** og **Eggert Frille** vare, tage Kjøbenhavns Slot og By i Besiddelse. Mageskiftet kom ogsaa istand, og derved skulde alle Bispens Fordringer tilintetgjøres, hvilket dog ingenlunde blev Tilfældet, idet de først ved Reformationen ganske forstummede.

Denne Overgivelse af Kjøbenhavn til Kongerne maa være skeet i Aaret 1443, da det var i Slutningen af dette Aar, at Kong **Christoffer** gav Kjøbenhavn en ny Stadsret, den saakaldte **Birkeret**.

XII.

Medens Underhandlingerne mellem Kongen og de roeskildske Bisper om Kjøbenhavn fandt Sted, blev Staden, naagtet et i Aaret 1423¹⁾ sluttet Forbund med Hansestæderne, som disse opsigde 1427, under Kong **Erik af Pommerns** Regjering, angrebet af Hansestæderne under Anførsel af Grev **Gert af Holsteen**, der med en Flaade paa 260 Skibe med en Besætning af 12,000 Mand og 800 Victualiebrødre (Sørøvere, der tjente for Bytte), efter at have samlet sig i Wismar, drog mod Kjøbenhavn, hvor den indtraf den 5te April 1428. Ved dens Ankomst var Kongen i Sorø Kloster; men Staden var vel besat og i Havnen ved Slottet laae de danske Skibe, og hans Dronning **Philippa** indlagde sig stor Hæder og Berømmelse, ved i hans Fraværelse, at anordne Alt paa det bedste til Stadens Forsvar. Hun udrustede det

¹⁾ Dette Forbund sluttedes den 5te Juni 1423 (d. Viti et Modesti Martyrum) i Kjøbenhavn imellem Kong **Erik af Pommern** og Hansestæderne om indbyrdes Hjælp. — De væsentligste Betingelser vare:

a. At de fælles skulde komme hinanden til Hjælp med 1000 vel udrustede Mand med Harnisser og Bærge.

b. Stæderne skulde, naar Kongen krævede det, sende ham 1000 vel udrustede Mand, inden 3 Maaned, samt forsyne dem for een Maaned; og var det kun 600, da i 16 Uger, og 200 hele Tiden med Proviant. I de to første Tilfælde skulde Provianten regnes fra den Tid de indtraf til deres Bestemmelse.

c. De Fordele, Tropperne maatte bevirke, ere Kongens, men Krigsbyttet Stædernes, og enhver maa bære sin lidte Skade.

d. Hvert Aar paa Vor Frue Dag skulle de stikke Afsendinge til Kongen i Kjøbenhavn, for at de Stridigheder, som maatte have reist sig mellem Stæderne og hans Undersaatter tillige kunne blive afgjorte.

e. Skulde Dronning **Philippa** skee nogen Uret eller Ufsald paa hendes Arvegods eller Livgeding, skal Stæderne beskjærme hende, og forstaffe hende Ret.

f. Hvem af Hansestæderne, der vil indtræde i dette Forbund, skal inden Aar og Dag tilkjendegive det, og afgive deres Breve derpaa.

unge Mandſkab og opmuntrede dem, ved Lofter om Belønning, til Troſkab og Tapperhed; ſelv var hun tilſtede, hvor Faren var ſtorſt, for at ſætte Mod i de Stridende. — (Paa denne Tid var det, at de grovere Skydevaaben vare komne i Brug her i Landet, og de gjorde ved denne Leilighed betydelig Tjenefte.)

Tjenden beſkjød Byen og Slottet og havde i Havnen nedſænket ſtore fyldte Kar (formodentlig Skibe), for derpaa at plante deres Skyts. De Danſke havde derimod af ſammenſlagne Vjælker dannet ſig et flydende Batterie, med hvilket de fuldkommen kunde holde Tjenden i Tømme. Da endeel af de hanſeatifke Skibe vare ladede med Tønder og Sælt, for deri at nedſalte det Dvæg, de ventede at røve, ſaa bandt de Danſke en Ko paa deres Tømmerſlaade, og bad Tjenden ſpotviis at komme og plukke et Haar af dens Hale. Da Tjenden ſaae, at han, uagtet ſine haarde og idelige Angreb, Intet kunde udrette, beſluttede han at ødelægge Havnen, hvorfor det beſtemtes at enhver Stad ſkulde bore et af ſine Skibe i Sænk; men det ſvarede ikke til Henſigten, paa Grund af, at Strømmen ſatte Skibene paa langs og ikke paatvers, og deſuden var Havnen for bred til en ſlig Opfyldning. Omſider ſaae Tjenden ſig ſaaledes nødt til at drage hjem med uforrettet Sag.

Derefter helligholdt Dronningen Pintſefeſten paa Slottet med megen Glæde over denne Krigs lykkelige Udfald, og der anrettedes ſtore Gjaſtebud for Krigsfolk og de Friwillige, ſom havde bidraget til Byens Forſvar. Aaret efter, den 18de Juli (Mariæ visitationis), kom de hanſeatifke Aſſendinge fra Lübeck, Hamborg, Wiſmar, Stralsund og Koſtok ſammen i Kjøbenhavn, for at bilægge de med Kong Erik opkomne Stridigheder.

XIII.

I denne Periode (fra Begyndelſen af det trettende Aarhundrede til Aar 1443) ere Kjøbenhavns Grændſer ei blevne uvidede, men Staden, ſom der ſees af Stadsretten fra 1254 (ſee Pag. 11. VII Anm. 1), omgivet med Plankeværker, der i Forbindelſe med de uden om Byen værende Vandløb, tjente ſom Befæſtning. Deſuden blev under Kong Erik Ploopenings Regjering anlagt en Skandſe kaldet **Nefshaleborg**¹⁾, for at ſikre Indløbet til Havnen; men den blev ødelagt allerede under Kong **Chriſtopher den Forſtes** Regjering Aar 1256 (ſee Pag. 18. VIII). — Af et Brev, ſom den 2den September 1289²⁾ (feria sexta proxima ante

¹⁾ Denne Skandſe laae paa den Grund, der ſtrækker ſig mod Nord fra Amager ud imod Trekroner, og ſamme Grund bærer endnu Navnet Nefshale.

²⁾ **INGVARDUS Dei gratia Episcopus Roschildensis** Ingvard af Guds Raade Biſp i Roekilde, Conſulibus & Civibus in Köpmanhafn uni- Borgemeſtre og alle Borgere i Kjøbenhavn

fest nativit virginis glor.) udstædes af Bisp **Inguar Hjort** sees endvidere, at Kjøbenhavns Borgere havde fattet det Forsæt at befæste deres By bedre; men denne Befæstning findes ellers kun omtalt ved de Norskes Angreb paa Kjøbenhavn 1360.

XIV.

Ved de i foregaaende Periode omtalte Kirker, hvis Antal ei var blevet forøget, er i Tidsrummet, som omfattes af denne Periode, følgende at bemærke:

a) **Vor Frue Kirke.** Det ved denne Kirke i Aaret 1209 af Bisp **Peder Suneson** stiftede Domkapitel havde i Begyndelsen kun een Prælat, som var Decanus Capituli, og den første heed **Absalon**. Siden kom endnu een Prælat til, som kaldtes Cantor, og han havde foruden sin Gaard i Byen et stort Enemærke, kaldet Decani Have eller Degnehaven, beliggende øst for Bøstervig ud imod Stranden; samme Have blev siden ved en mindelig Overenskomst overladt Staden til Græsning, men ved Stadens senere Udvidelse indlemmet under dens Grund.

Ved denne Collegiat- eller Domkirke var i Begyndelsen kun 6 Præbendarier

versis, salutem & sinceram in Domino dilectionem. Pro fidelitate vestra, quam ergo nos & ecclesiam Roschildensem, cui auctore Domino præsidemus, habuistis semper & habetis, & præcipue pro bono proposito vestro de munitione civitatis Köpmanhafn facienda, secundum quod exhibitores præsentium cives vestri nobis retulerunt, vobis quam plurimum gratiamur. Petitioni vestræ grato concurrentes assensu, propter quod jus civitatis vestræ, quod hactenus pro parte resepeistis, de consilio & consensu capituli nostri, vobis integraliter concedimus per præsentis, usque ad consummationem munitionis prædictæ. Nihilominus intendentes præter hoc facere, quicquid cum Deo & justitia poterimus, consilio nostri capituli accedente. In cuius rei testimonium & certitudinem pleniorum sigilla, nostrum & memorati capituli, præsentibus literis sunt appensa. Datum Roschildis anno Domino MCCLXXXIX feria sexta proxima ante festum nativitatis Virginis gloriose.

Silsen og oprigtig Kjærlighed i Herren. Vi takke Eder inderligen for Eders Trostak som I altid have viist og vise imod Os og den Koeskildske Kirke, som Vi med Herrens Naade bestyre, og isærdeleshed for Eders gode Forsæt at befæste Staden Kjøbenhavn, i Overensstemmelse med hvad Fremviserne af Nærværende, Eders Medborgere, berettede Os. Idet Vi med Bifald imødekomme Eders Begjæring, indrømme Vi Eder ved nærværende Brev ganske Retten over Eders Stad, som I hidindtil tilbeels med Vort Kapitals Samtykke og Raad have havt, indtil Tilladelsen af nævnte Befæstning. Ikke desto mindre have Vi til Hensigt foruden dette, at gjøre Alt hvad Vi kunne gjøre, overensstemmende med Gud og Retfærdigheden, efterat have indhentet Vort Kapitals Raad. Til ydermere Vidnesbyrd og fuldstændigere Sikkerhed ere Vort og nævnte Vort Kapitals Segl vedhængte denne Skrivelse.

Givet i Koeskilde den 2den September 1289.

eller Kaniker, og deres Kanonikater eller Kanikedømmer begrundede paa de andre Byens Kirker, saavel som paa nogle udenbyes Kirker. Præbendernes Antal forøgedes indtil 12, og i Aaret 1436 hørte følgende til Vor Frue Collegiat-Kirke:

1. St. Nicolai Præbende,	7. Buthinges Præbende,
2. St. Pedri do.,	8. Ølstbohes do.,
3. St. Klements do.,	9. Tunes do.,
4. Brøngøws do.,	10. Wandløses do.,
5. Amørde Dvres do.,	11. Øg Herreds do. og
6. Walbyes do.,	12. Waffingerødts do.

Hvad Kirkens Ælde angaaer, da oplyses det endmere derved, at den i Aaret 1316 allerede havde været 4 Gange afbrændt, hvilket den latinske Inscription, som stod paa Kirkens nordre Port før Ildbranden 1728 oplyste:

Anno Domini MCCCXVI Reedificatur ista Aar 1316 blev den Kirke, som fire Gange tidligere var ødelagt ved Ildbrand, gjenopbygget.

b) **St. Klements Kirke** fik Aar 1256 sin egen Kirkegaard skænket af **Ascer Uddebroddeson** og hans Hustru **Abil**, hvilke ogsaa lode bygge et nyt Stykke til Kirken (den vestre Deel), for at gjøre den større. Kirkens Indtægter vare imidlertid faa, og i 1419 var den saa brostfældig, at Bisp **Nafno** i Westeraas i Sverrig, tilligemed Erkebisperne i Lund og Upsala, hvilke med flere Bisper vare forsamlede i Kjøbenhavn, gav et Afslads-Brev til Bedste for samme Kirke til dens Istandsættelse.

c) **St. Pedri Kirke**. Om denne vides kun, at den ved en stor Ildbrand Mandagen den 31te Juli 1366 nedbrændte.

d) **St. Nicolai Kirke**; i denne var efterhaanden oprettet flere Altre, blandt hvilke nævnes: St. Anna Alter, St. Antoni Alter, St. Brandini Alter, Vor Herre Jesu Christi Alter og Helligkorses Alter. Kirkens Indtægter bleve ogsaa betydeligt forøgede; thi, foruden dens Andeel i det aarlige Fisketiende, testamenterede Mange deres Skibe og andet Arvegods til Kirken, saaledes findes i Aaret 1361 i et Testament, udstædt af en Herremand ved Navn **Peder Olsen**, følgende:

Ecclesie beati St. Nicolai Hafnis Til St. Nicolai Kirke i Kjøbenhavn giver omnes naves meas, quas habeo ibidem. jeg alle mine Skibe, som jeg har sammesteds.

Kirken havde ogsaa sit Sogn og sin Kirkegaard; thi i Documenter af Aar 1296 nævnes: Parochia (Sogn) St. Nicola og Cimeterium (Kirkegaard) St. Nicola. Kirkegaarden var mod Søfiden beplantet med en Mængde Piletræer, af hvilke siden, da Pladsen deromkring bebyggedes, Pilestrædet fik Navn.

Af Klostre findes i denne Periode følgende at være opstaaede:

a) **St. Helligaandskloster** har der været i Kjøbenhavn i Aaret 1307; i Fru **Cecilie, Jon Lilles Datters**, Testament findes i blandt Andet anført:

Ad Domum Sancti Spiritus Hafnis, mar-	Til Helligaandskloster i Kjøbenhavn 1
cam denariorum. Infirmis ibidem marcam	Mark Pendinge. Til de Syge sammesteds 1 Mark
denarium.	Pendinge.

Kong **Valdemar den Fjerde** og hans Datter **Margrethe** stiftede ligeledes et Duebrødre- eller Helligaands-Kloster, som var forbundet med Helligaands Hospitalet, der er Grunden til det nuværende Bartou (det laa der, hvor nu Helliggeistes Kirke staaer).

b) **Graabrødre-** (Fratres minores) eller **Franciscaner-Klostret** har været det ældste Munkeskloster i Kjøbenhavn og skal være stiftet af Kong **Valdemar den Anden**; det omtales i et gammelt Document saaledes:

Anno 1237: acceperunt Fratres minores	Mar 1237: fik Graabrødrene Plads i Kjø-
locum Hafniæ. Anno 1238: Locus Hafniæ	benhavn. Mar 1238: blev Klostret i Kjøben-
fundatus est.	havn grundlagt.

Mar 1307 betænkte ogsaa Fru **Cecilie, Jon Lilles Datter**, det i sit Testament saaledes:

Ecclesiæ fratrum minorum Hafnis V	Til Graabrødrenes Kirke i Kjøbenhavn
marcas denar. Conventui V marcas denar.	5 Mark Pendinge. Til Conventet 5 Mark
Ad fabricam Ecclesiæ fratrum mino-	Pendinge. Til Opbyggelse af Graabrødre-
rum Hafnis XX marcas denar.	nes Kirke i Kjøbenhavn 20 Mark Pendinge.

Klosteret var prydet med et Taarn og Spiir.

c) **Sortebrødre-klostret**, hvorom imidlertid ei høves anden Underretning end at en Herremand **Peder Olsen** i sit Testament Mar 1261 betænkte Prædikebrødrene (Fratibus Prædicatoribus).

XVI.

Blandt Hospitaller mærkes:

a) **St. Jørgens Hospital**, der laae udenfor Nørreport, omtales i et Brev af Mar 1370, saaledes:

.... terra villæ, in qua stetit Domus sanc- den Grund paa hvilken St. Jørgens
ti Georgii in qua sustentabantur ægrotantes	Gaard stod, i hvilken de, der lede af Spedalsk-
per infirmitates lepræ.	hed, bleve pleiede.

b) **Helligaandshospitalet** (see XV a)

c) **St. Gertruds Hospital**, som laae ikke langt fra Nørreport.

Endvidere omtales i Documenter af Aar 1261, Hospitalet i Kjøbenhavn (Hospitali in Hafn), Aar 1292 de Spedalskes Hospital i Kjøbenhavn (Hospitali leprosororum Kōpændæhafn) og Aar 1307 ligeledes de Spedalskes Hospital i Kjøbenhavn (Hospitali leprosororum Hafnis). — Aar 1296 den 30te Januar (calend. Febr. III) skænkede Bisp Johan i Roeskilde noget Jordskyld til et Hospital i Kjøbenhavn, som han havde begyndt at bygge; derom hedder det:

... quos denarios tam de fundis quam de terrulis, Dominus Episcopus propria liberalitate donari & assignari fecit, ad sustentationem infirmorum, qui pro tempore fuerint in domo hospitali, quam Dominus Episcopus in Villa nostræ, jam inceperat ædificare.

... disse Peninge lod Bispen med særegen Gæmildhed skænke og anvise saavel af Landgodser som af Marker til Underhold for Syge, som for Tiden have været i Hospitalet, som Bispen allerede havde begyndt at opbygge i vor Stad.

XVII.

Hvad Skolevæsenet angaaer, da mangle næsten aldeles alle Efterretninger derom, og man maa søge sine Oplysninger i gamle Testamenter, Anordninger, Skjoder o. s. v. Hvad man imidlertid med temmelig Sikkerhed kan udfinde er, at der allerede i Begyndelsen af det fjortende Aarhundrede har været een Skole, at denne Skole har ligget paa Nørregade, og at den har staaet under Vor Frue Kirkes Capitel. — I følgende Documenter findes denne Skole omtalt og paa følgende Maade: Aar 1307 i Fru Cecilie, Jon Lilles Datters, Testament:

... pauperibus Scholaribus in Hafnis III marcas denariorum.

... tre Mark Peninge til fattige Skolebørn i Kjøbenhavn.

Aar 1343 gav Fru Ingeborg, Hertuginde af Sverrig, Halland og Samsø følgende Stiftelse:

INGEBURGIS Ducissa Sveciæ, Hallandiæ & Samsö præsentat ad manus Decani & Capituli Hafnensis, Ecclesiam Asmunderuth, pro Scolatria Ecclesiæ Hafnensis, proviso, quod annuatim per Scolasticum Ecclesiæ Hafnensis, pro anima mariti sui, Domini Kanuti, quondam Ducis Hallandiæ & Samsö fiet anniversariam.

Ingeborg, Hertuginde af Sverrig, Halland og Samsø giver i Decani og det Kjøbenhavnske Kapitels Hænder Asminderød Kirke til Skolevæsenet ved Kjøbenhavns Kirke, dog paa den Betingelse, at Skolemesteren hvert Aar skal holde en Begjængelse for hendes afdøde Mandes Sjæl, Hr. Knud, fordum Hertug i Halland og Samsø.

Samme Aar 1343 paalagde Bisp Jens Nyborg i Roeskilde Decanus og Capitlet i Kjøbenhavn at holde en dygtig Skolemester:

Scolasticum ydoneum, non perpetuum, per Dominum Episcopum instituendum. En dygtig Skolemester skal ansættes, dog ikke fast, af den Herre Bisp.

Sluttelig findes i en Fortegnelse over Vor Frue Kirkes Grunde, omtrent Aar 1370, følgende:

Ecclesia B Virginis habet unam curiam (in Nørregade) prope Scolam, in qua curia Dominus Jo. Holric. Vor Frue Kirke har en Gaard (paa Nørregade) tæt ved Skolen, i hvilken Gaard boer Hr. Jo. Holric.

XVIII.

Bygningernes Antal tiltog i denne Periode betydeligt, hvorfor kvartererne bleve mere udvidede og gennemfkaarne med Tvergader, medens Raalgaardene og de aabne Pladser efterhaanden forsvandt. Istedetfor Bindingsværk og Leervægge saaes hist og her en grundmuret Bygning, og Straatagene bleve lidt efter lidt ombyggede med Tegltage. Sognene og Gaderne ville blive omstændeligt omhandlede i 3die Periode, her omtales kun de enkelte, meest fremragende, Bygninger:

a) **Kjøbenhavns Slot**, som blev bygget af Erkebisp **Absalon**, maatte udholde flere Beleiringer; det blev Aar 1247 ødelagt af Lybekkerne og 1259 af Fyrst **Jermer af Rygen**, men stedsse strax opbygget paany.

Det nævnes flere Gange i forskjellige Documenter, saaledes Aar 1299 i et Document, som Erkebisp en af Lund udstædte derfra, Aar 1313 i et Brev af Bisp **Olaus** i Roskilde, dateret in castro nostro Hafnensi; Aar 1349 var **Olaus Ebbesen** Advocatus castri Hafnensis og Aar 1350 blev det af Bisp **Henrik** overdraget Kongen, tilligemed Byen. Af Kong **Valdemar den Fjerde** blev Slottet først sat i tilstrækkelig Forsvarsstand i Aaret 1361.

b) **Erkebispens Gaard**, som tilhørte Erkebisp en i Lund, var beliggende Nord for St. Nicolai Kirke.

c) **Naadhuset** laae paa Hjørnet af Nørregade og Studiestræde; det kaldes i gamle Breve Prætorium eller Consistorium nostrum Hafnis, eller Domus consulatus.

d) **Stadens Toldbod**, hvis Alder imidlertid er ubekjendt, laae midt i Havnen paa Den **Livnæs** og synes tillige at have været et Blokhuis, eller en Slags Fæstning, til Havnens Forsvar; det var et høit, stærkt, rundt og foroven fladt Taarn.

XIX.

Kjøbenhavns verdslige Dyriighed var naft Bispens og senere Kongens Foged (han kaldtes Advocatus eller Capitaneus arcis), som boede paa Slottet og oppebar

Skat, Told og Sagesald, en Magistrat, bestaaende af 2 Borgermestre og 4 Raadmænd, der valgtes af Borgerne med Fogedens Samtykke.

I et Brev, som den 15de Februar 1422 udstædtes af Kong **Erik af Pommern** og Rigets Raad, og som angaaer Byens Handel og Næring, bestemtes ogsaa hvem der kunde blive Borgermestre og Raadmænd i Kjøbenhavn (see Pag. 35 XX 2).

Angaaende en Raadstuebog findes, at Bisp **Johannes Krag** i Roeskilde i Aaret 1293 anordnede, at der skulde holdes rigtige Bøger paa Tinget og paa Raadhuset, og alle Sager, som der afgjordes, deri indføres. Det samme gjentog Bisp **Oluf** i Roeskilde i Aaret 1303 og han kaldte Bogen Libellum Villæ Hafnensis; han anordnede endvidere, at alle Contracter, Skjoder o. s. v. skulde indføres deri, og at de, som ei vare indførte, ingen retslig Gyldighed havde. Den omtales igjen i Aaret 1294 (Liber civitatis) og i Kong **Erik af Pommerns** Brev af 1422, hvor den kaldes „theres Stadhs-book“ (see Pag. 37 XX 8).

XX.

Stadens Næring bestod, ligesom tidligere, for største Delen i Sildefiskeriet, og den Handel, som dreves paa Dragør og Skanør Marked, hvor fremmede Kjøbmænd indfandt sig i stor Mængde. De Fremmede indførte især Ol, Salt, Klæde, fine Lærreder og Specerier. Handelen var saaledes for største Delen i de tydske Kjøbmænds Hænder; især da det var de Danske formeent, saavel selv at indføre, som at udføre deres Vare, og først i Slutningen af denne Periode skete der en Forandring dermed, da det tydske Compagnies Friheder indskrænkedes, samt et dansk Compagnie oprettedes. — Den første Fordeel, som Kjøbenhavns Borgere fik frem for de fremmede Kjøbmænd var, da de Aar 1319 (see Pag. 20 X Anm. 1.) forskaaedes for den nye Told; ligeledes var ved Bisp **Ingoar Hiorts** Brev af Aar 1281 (see Pag. 17 VII.) beordret at regulere Vægt og Maal. — En Ting endnu hvorved Kjøbenhavns Handel udvidedes var, at Bisby, der fordum havde bemægtiget sig næsten hele Østersøens Handel, først i Aaret 1315 var bleven ødelagt af en stor Ildbrand, og derpaa i Aaret 1361 beleiret, indtaget og næsten ødelagt af **Valdemar den Fjerde**. Bisbyes Handel fordeelte sig da meget blandt andre Stæder, og Kjøbenhavn fik ogsaa sin Andeel.

De mærkeligste Documenter, som omhandle Byens Handel og Næring bleve givne af Kong **Erik af Pommern** den 15de Februar (Dominica Sexagesima) og den 28de October (die Simonis & Iudæ) 1422, og ere saaledes lydende:

A. **Wy Eric, meth Guths Rathe Danmarcs, Smerighes, Morghes, Wendes oc Gotes Konung oc Hertuch til Pomerem, hellsse ether Dff ellschelike Borghemestere, Radhman oc all mene Almughe i Kopenhaffn, tierlighe meth Guth oc wor Rathe; wider gothe Wener,**

at offte of uthelighe hauer Karemaal waret for Dff aff wore gothe Mæn i Rikit. swo oc ænnw sidherst Wy ware i Ringstædhe aff wort Rath, Clerkerie oc Ridderseap, om gemmerlicht oc vsfellight Regiment meth Kõpmanscap oc Hanterinng, ther then ene scal berghe sik aff meth then anden oc serdeles i wore Kõpstædher. Sammelethi haue oc wore Burghere oc Kõpstædhemæn til Dff tiit oc offte talet oc for Dff kært, oc serdeles atter nw sidherst i Ringstædhe, at thet, som the there Biering oc Kõpmanscap aff skulde haue, oc holde schellight Regmint meth, som i Kõpstædher burdhe at ware, thet haue nw andre Mæn vppaland, swo som ær Bønder og Wortnethe oc Forprangere i Landit, thet the haue fast oc hantere all Kõpmanscap, swo som er Glædhe, Humle, Staal, Sarduch, Lærit oc swodan Stycke, oc thet hwar Man, hwo ther wil far oc wandrer til ny Fischelayæ i Landet oc kope ther hwat them luster oc gøre stoort Forkõp, bothe vpa Sild, vpa Fææ oc vpa alle hande Kõpmanscap. Her haue bethet Dff bothe Clerkerie oc Ridderseap, swo oc Kõpstædhemæn, Radh oc Made tillsynne, at thet schellighen oc annerlethis matte worthe, tha behwthethe Wi til Dff till Roskilde, Biscop Jenes i Syæland oc the andre Prælate oc Ridderseap ther aff Landet oc Kõpstædhemænnene meth the fornumpstighiste oc the beste wi wiste ther i Landit wære, om thisse for.^{ne} Grinde oc beddis ther Radh ther till, tha haue the swo vnderwiist Dff oc raadt, oc for thet beste keest, at Wi thet swo fly oc bywdhe.

1. At alle Wmbizymæn bierghe sik oc nære aff theres Wmbede. Swo som er at, Burghere oc Byman, the som eke swodane Wmbede haue, som hæreffter næfnis, the berghe sik meth there Kõpmanscap oc meth there Brygning, oc swodan Kõpmans Hantering, Baghere berghe sik aff sin Baghning, Sudere aff hans Schogerning, Smidh aff hans Smedhegerning, Gulsmidh aff hans Wmbede, Skradere aff hans Wmbede, Kræmbere aff sit Wmbede, Skinnere aff sit Wmbede, oc serdelis alle Wmbizymæn, en hwat Wmbede the helst haue, at hwer there berghe sik aff sit Wmbede, thof swo om nokre aff thisse for.^{ne} Wmbede wilde thes worthe eens i nogher Kõpstæd, oc fare vschiellighe meth sin Hantering entich meth Brygning eller Baghning, eller meth Skogerning eller meth noken aff thisse for.^{ne} Wmbede, tha skule Borghemestera oc Radhman meth Foghedens Hielp grantzke thet wt, swo offte som thet behoff giørs, swo at thette for.^{ne} jo schiellighe holdes oc tilgaæ effter thy som wor Herre vuner oc setter Tidhen i Landit til.

2. Item: Scall engin i nogher Kõpstæd ware eller hereffter at worthe Burghemester eller Radhman aff thisse for.^{ne} Wmbede, men thet sculle wære andre Burghere oc Kõpman, oc scule Burgherne oc Meenheden i Kõpstædherne engen Macht haue Burghemestere aff at sette, wten the kune bewise Dff oc wort Radh meth Schiæll, at the Dff oc Kõpstædhen oc Riket ike nuttighe ære.

3. Item: Swo ther i nogher Kõpstæd noket aff thisse for.^{ne} Wmbede wil winne, som the falle theræ Lagh, tha scall han gywe for sin Ingang i Wmbedet swo meket som han gywer Byen tha han worther Byman, oc ey meer. Woret oc swoe at noket Wmbede sette sik heramot

oc wilde ey holdet som forscreit staar, tha seule Burghemestere oc Rathmæn haue Macht at rette therower meth Foghedens Hielp.

4. Oc thet Wi afflegge oc forbiudhe swodant Landkøp oc Hantering oc Forprang, som forscreit staar, annet Stadh at øwe oc hantere, wten i wore Køpstædher, oc vpa wore Marknethe oc Torgh, som aff Alder haue wærit, oc thet Køpstædhemæn i alle Køpstædher seule stikke eet Tekn wt, ee naar there Torghdagh er, oc then Stund oc swo længe som thet Tekn staar, at engin mothe kope eller sælyæ wden bosaste Bymæn oc Burghere, oc thet same Tekn scal indtaghes oc æy lenger staa en vpa then Tiidh om Daghen som Clocken slaar ti; thereffter genist kope oc sælie Gest, oc ee hwo ther will.

5. Item: At Burghemester oc Rathmæn Dff oc Rikit ther wti besørghe, at hwem the till Burghere oc Bymæn vntfaa, at the stadhigt oc bosast Burghere bliwe, oc thet engen Tiidh, eller Køp wpa nogher Stycke dyrkes, for thy, hware Wi meth worth Radh, of gothe Mæn kome til wore Køpstædher.

Nw effter thet at the Dff swo vppa wiist oc raadt haue i alle Made som forscreit staar, oc tha wile Wi oc biudhe hwer Mæn thette for.^{ne} Regimint swo at holde, og engelund heramot at gøre wither wor konniglike Hæffnd oc Brethe, swo længe til thes at Dff Nogher i nogher annen Schiellighed Underwisning gør oc bewise kan, then som for Riket oc Landen nuttigheræ. Ther meth anbefali Wi ether Guth.

Scriptum Roschildis anno Domini millesimo CD vicesimo secundo, Dominica Sexagesimæ Nostro sub Secreto tergo presentium impresso. (Givet i Roskilde den 15de Februar 1422; med vort paa Bagfiden af nærværende Skrigesimæ indtrykte Segl.)

B. Wy Eric, meth Guths Nathe Danmarcs, Swerighes, Norghes, Wendes oc Gotes Konung oc Hertuch til Pomeran, gøre witerlicht Alle the thetta Breff see eller høre, at for Dff oc wort Radh haue wærit wore elschelike Borghemestere, Radhman oc Meenheet aff Køpendhaffu oc ladit Dff forsta, berat oc kert there Priuilege Brust oc Wanschilffe, oc haue bethet Dff om at Wi them meth Priuilege oc Friiheet benathe, besørye oc bethenke wilde, effter thy som them wore Forældre oc Forfathre, Konunge til Danmark, tilforen giort haue, hwilkin Bøn oc schellich Beghering Wi effter wort Radhs Radh them nw weet haue oc wete meth swodane Priuilege oc Friiheet som hereffter følghe, swo som ær at for Troscap, Willicheet oc Thienist, som Wy hertill befunit haue aff them oc the oc there Arffuinge oc Gffterkomere Dff oc Kronen oc Rikit i Danmark oc wore Gffterkomere, Konunge hereffter at meth Troscap gøre oc bewise seule til ewich Tiidh. Tha vnne Wi oc giue them at the haue, nyde oc beholde swodane Priuilege oc Friiheet oc Fordeel som andre wore Borghere oc Køpstædhemæn haue vpa wore Marknede oc Tisseleye, swo som ær Skandør, Falsterbothe, Malmøye oc Drakør, thoc swo at Bodhegeld oc swodan

Stucke, som hertil er want aff at gaa oc gøres aff the Bother, som standende bliue ouer Winteren oc af andre vpa Drakør, at the thet rethelike gyue oc wtgøre effter thy som Sidhwane hauer wært oc er.

2. Item: At wor Foghet or Umbizman vpa Kopenhaffn oc Borghemesterne oc Radhet i Byen meth hanom skicke, sætte og bestille til wort Radhs Behag allehande Umbide oc Gerningsfolk i oc omkring Stadhen, swosom schellichst oc nuttest er bothe for Dff oc them oc for Almughen of Stadhen oc alt wm swo at bothe then som sæll oc then som koper fange Moghelicheet for syt of lifæ.

3. Item: At the som Herberghere oc Gesterye vppeholde seule at the haue falt Dll oc Mat oc Fodher oc thertill Stallning til swo manghe Heste, som wor Foghet oc Radhet thycker.

4. Item: Wele Wi, at engin scal haue falt Høø eller Korn yden then, som Herbergherer er oc then som Stallrom hauer oc Hugigen, som swo dan Stucke bør at haue effter thy som fore er sacht.

5. Item: At enge Gest eller Kōpman the æy ære besidhne Borgher i Kopenhaffn sælia nokit Clathe eller Lærit i Almetall, men the sælyæ Clathet with halffue Stucke oc hele, oc Lærit with Høndreth eller Reep, heel eller halfft oc Hoser with Dofin, heelt eller halfft, oc Dll with Tunner oc ike with Kanne, Salt with Pōnd heelt eller halfft eller with Tunner oc ike i Skieppetall. Item Humle with Pōnd eller Træmet heelt eller halfft oc ike with Schiepper.

6. Item: At enge Geste gore Landkōpp oc æy kōpe nofen Kōpmanscap wt at fore vthen aff wore Borghere, men til theres Bordh oc Kost her at holde oc fortære, thet mughe the kōpe vpa Torghet; hvo heramot gor eller sik forsymer i thisse for.^{ne} Made eller i nofer anner Stucke then wære, hvo han er, the bæthre therefore effter Stadhsius Ret.

7. Item: At wore Borghere i Kopenhaffn, hwar the fare her wt aff Byen till andre wore Stædher til Marknede ydentaghne wore Fischemarknede, at the wære oc fare tollfrei, swosom andre wore Borghere i Landet.

8. Item: Vntfa wi oc take the for.^{ne} wore Borghere, Bymæn oc Menheet, som bygge oc bo i Kopenhaffn oc the Kōpman oc Geste som ther i gothe Made meth ther Gog oc Kōpmanscap tilføke, i wor konunglige Fridh, Wærn oc Hæghe, særdelis at bescherme i wo Made, som them wore Forældre oc Forfæthre, Konunge i Danmark, tilforn for wor Tiidh, giort haue, for Thieniste oc Troskab, som the Dff oc Rikit oc Kronen plichtighe ære oc gore seule

9. Item: Thenne for.^{ne} Nathe, Priuilege oc Friiheet gyue Wi them oc vnne at bruke, nyde oc beholde meth theres Stadhs-book wtwisunge oc Logh, som Wi them oc nw vnt oc gyuet haue, swolenge til thes, at wi meth wort Radh eller Gffterkomere, Konunge i Danmark, nokit Annet Nuttere oc Bæthre proue eller fynne kunne, ther Wi oc Kronen oc Rikit oc the meth Stadhsens Borghere oc Menheet i Kopenhaffn bæthre kune bestanden meth bliue.

Thy forbyudhe Wi Alle oc Hwer serdelis ee hwo the helst are, thisse for.^{ne} wore Borg- here, Bymæn oc Menheet i Kjøpendhaffn hereamot at hindre eller vforrætte, qwælye eller møthe i nogen Made wither wor konugliche Gessud oc Brethe, ok til mere Wissen oc Witer- licheet alle thisse for.^{ne} Stuckes haue Wi ladit wort Secretum meth Willie oc Witscap henges fore thetta Breff.

Datum in Curia nostra Haraldzborch, (Givet paa vor Gaard Haraldzborch den Anno Domini MCCCCXXII. Ipsa die bea- 28de October 1422.)
torum Simonis & Iudæ Apostolorum.

XXI.

De i Middelalderen saa berømte Gilder vare ei heller ukjendte i Kjøbenhavn, og iblandt disse bør især mærkes:

a) **Hellig-Trefoldigheds-Gilde** eller de tydske Kjøbmænds Gildelag, som fik deres Skraa fornyet og forbedret Aar 1382; og heri hedder det blandt Andet:

Ved en Broders Liigbegjængelse skal offres af hver af Brødrene 2 Mark Vox til Messen. — Sofarende Brødre, som komme i Nød, maa især hjælpes. — De tre ordentlige store Forsamlinger skulle holdes Jul, Fastelavn og Pindse. — Naar Møde berammes skal hver Broder møde, under Straf af 2 Mark Vox. — Ved Pindse-Mødetid skal udvælges Oldermænd blandt Kjøbmændene fra Bismar og Stettin. — Ingen maa doble i Compagniet, under Straf af 4 Mark Vox. — Hvo, som gjør Oprør blandt Brødrene i Compagniet, skal give 1 Lispund Vox. — Ingen skal tage en Gæst med sig i Compagniet, uden Oldermændens Tilladelse, eller og bøde 2 Mark Vox. — Koner og Jomfruer maa ikke komme ind i Gildelag. — Hvo, som i Selskabet slaaer eller saarer nogen Broder skal straffes med 1 Lispund Vox og 1 Tønde DL. — Gjør en Gæst Skade i Compagniet, da skal den, som indbød og tog ham med sig, svare dertil. — Spilder nogen Broder saa meget DL, at det ei kan skjules med en Haand, da skal han betale 1 Engelsk. — Naar en Broder udfjælder, eller ilde tiltaler en anden, da skal han bøde en halv Læst DL. — Falder nogen Broder den anden i sit Kjøb, da skal han straffes paa en Tønde DL.

Foruden dette tydske Gilde var tillige et dansk af samme Navn (herom see tredje Periode).

b) **St. Helligaands-Gilde,**

c) **St. Marie-Gilde,**

d) **St. Crisps-Gilde,**

e) **St. Cathrine-Gilde,** som begyndtes af Kongens Versefant, Spelende, Stegere og flere Kongens Tjenere, disse fire Gilder have existeret henved Aar 1370.

f. **St. Karine-Gilde**, som Bager-svendene oprettede i Kjøbenhavn Aar 1403. I dette's Gildefraae hedder det:

Hvert Aar skal Broderskabet lade holde tvende Messer i St. Karine Kapel i Vor Frue Kirke. — Naar en Broder ud af Broderskabet dør, da skulle alle Brødrene vaage om Matten ved Liget, og om Morgenens følge Liget til Graven. — Paa hvilket Sted en af Brødrene dør, og de faae det at vide, skulle de begaae ham med en Virgilie og Messe, ligesom han var død her. — Er det saa, at en af Brødrene bliver syg og har Intet at fortjene, da skulle alle Brødrene komme ham til Hjælp med 4 Skilling lybsk ud af Bøssen. — Naar en Svend kommer fra fremmede Lande og vil tage Tjeneste her, skal han, hvis han vil være i Broderskabet, give 1 Skilling lybsk og tre Hvider til Drifkestobe. — Hvo, som slaaer en Ølstob eller et Glas itu, skal give 1 Mark Bø. — Er det saa, at to Brødre lege sammen med Terninger, og en anden Broder kommer til og siger det, da skulle de to, som have leget sammen, betale hver 2 Engelske. — Tiltaler en Broder den anden i vred Hu, noget som skader hans Rygte og Ære, da giver han 1 Mark Bø. — Den, som slaaer sin Broder paa Tænderne eller Kindbeen, betaler 2 Mark Bø. — Den Broder, som drikker sig fuld, saa at han spyer, betaler 1 Hvid. — Den yngste Broder i Broderskabet (som er yngst af Aar), skal gaae i Brødrenes Børst et halvt Aar. — Den Mand, Svend, Qvinde eller Jomfrue, som bliver Broder eller Søster, skal give Oldermannen, Stafferen og alle Brødrene Haanden og love dem at holde det, som Skraaen og Rettighederne indeholde. — Naar der drikkes samlede, skal ingen Broder drikke den anden til tvert over Bordet, hvo, som gjør det, giver 1 Hvid; men er det Gjæster, da maa hvem der vil drikke dem til. — Den Broder, som spiller saa meget Øl paa Bordet, at han eller Stafferen ei kan tildække det med sin Haand, skal give 2 lybske Pendinge. — Naar Brødrene drikke sammen i Selskabet, da maa ingen Broder medbringe Børge eller lang Kniv, under Straf af en halv Tønde Øl.

Foruden den af Erkebisp **Jacob Erlandsen** i Aaret 1254 givne Stadsret (see Pag. 6. VII Anm. 1), bliver i denne Periode endnu tilbage at omtale: tvende Stadsretter givne af Bisp **Johan Krag** i Roskilde den 29de Januar 1294 (see Bilag I) og af Kong **Erik af Pommern** (see Bilag II); hvad denne sidste angaaer, da har den været ukjendt, indtil Dr. og Professor **Kolderup Rosenvinge** har fundet den i et temmeligt nyt Haandskrift paa det store Kongelige Bibliothek, og ladet den aftrykke i sin „Samling af gamle danske Love, 5te Deel, 1827.“ At denne Stadsret virkelig er givet af Kong **Erik** og sand-

synligtvis i Begyndelsen af Aaret 1422 eller kort tilforn, kan ansees for utvivlsomt; desuden henvises i det andet Privilegium for Kjøbenhavn, dateret den 28de October 1422 Art. 9, til en saadan: Item: Thenne for.^{ne} Nathe, Priuilege oc Friiheet gywe Wi them oc ynne at bruke, nyde oc beholde meth theres Stadhs-book wtwifinge oc Bogh, som Wi them oc nw vnt oc gyuet haue o. s. v. Sluttelig kan bemærkes, at i „Fortegnelsen over Kjøbenhavns Raadstue-Archivs Documenter.“ Side 3. findes ved Kong Erik af Pommerns første Privilegium af 1422 tilføiet følgende Anmærkning: „Ved dette Document, som er indført i Walchendorffs Bog p. 66 til 68, skulde være et Papir in Originali i samme Materie, men det fandtes ikke.“ Det er saaledes vel muligt, at dette Papir har været Stadsrettens Original; thi af den Omstændighed, at den ikke findes indført i Walchendorffs Bog, kan alene slttes, at den paa den Tid, denne blev skrevet, allerede har været ubekjendt, ikke, at den aldrig har været til; thi ellers maatte man paastaae det samme om Stadsretten af 1294, der ei heller findes i Walchendorffs Bog og ikke i noget andet Document i Raadstuens Archiv.

KJØBENHAVN

beleiret af Carl Gustav, Konge af Sverrig
den 11te Februar 1659, Kl. 12^{1/2} til 5 Morgen.

Af dette Værk udkommer omtrent hver anden Maaned en Levering til en Subscriptionpriis af 1 Rigsdaler Rigsmønt pr. Hefte, som betales ved Modtagelsen.

Hele Værket vil udgjøre omtrent 30 Hefter, hvoraf første Afdeling, som omhandler Kjøbenhavns Fortid, vil udgjøre omtrent 12 Hefter; **Subscription kan tegnes paa første Afdeling alene, da den udgjør et sluttet Hele.**

Subscription modtages i alle solide Boglader, samt hos Værkets Hovedcommissionair, Hr. Boghandler T. h. Lind, store Kjøbmagergade Nr. 6, og Undertegnede, boende i Sølygaden Nr. 419, 1ste Sal.

Wilhelm von Bett,

Lieutenant.

Da flere Vanstueligheder ere forbundne med at lade Prospecter og Planer følge i en bestemt Orden, vil der med sidste Hefte følge en Fortegnelse over de Steder af Texten, hvor de henhøre.

NB. Det med første Hefte fulgte Lithographie, forestillende „Kong Christian den Fjerde i Samtale med en Ingenieur“ er en Copi efter et paa Rosenborg Slot værende Maleri.

